

A BUDDHA-TERMÉSZET FOGALMÁNAK
MEGJELENÉSE ÉS KORAI ÉRTELMEZÉSEI
A KÍNAI BUDDHIZMUSBAN, A LEFORDÍTOTT
SŪTRÁK ÉS ÉRTEKEZÉSEK TÜKRÉBEN

A mahāyāna buddhizmus egyik legalapvetőbb tantétele, mely elméleti és gyakorlati szinten egyaránt meghatározó az, hogy valamennyi lény képes a megvilágosodásra, vagyis képes elérni, megvalósítani a buddhaság állapotát. Ez a tanítás szorosan kötődik a buddha-természet fogalmához. A buddha-természet – vagy más néven *tathāgatagarbha* – tanítása a kínai mahāyāna buddhizmus egyik alapköve. Lényegében annyit jelent, hogy minden élőlényben eredendően benne van a buddha-természet magva, a buddhává válás lehetősége.¹ Ez tehát a szellemi út és gyakorlás kiindulópontja, és eszköze is egyben. E tantétel fényében a megvilágosodás az a pillanat, amikor egy lény ráébred önnön buddha-természetére. A buddha-természet tanítása Közép- és Kelet-Ázsiában rendkívül nagy hatást gyakorolt a buddhizmus fejlődésére. Indiában nem létezett önálló iskolaként, hanem a két legfontosabb filozófia iskola, a *madhyamaka* és a *vijñānavāda* (csak-tudat) tantételei közt szerepelt. Kínában a *tathāgatagarbha* tan önálló iskolává fejlődött, és a legfontosabb *mahāyāna* iskolák sarkalatos tantételét képezte. A kínai buddhizmus virágkorának tekinthető Tangkorban a *huayan* 華嚴 iskola pátriárkái Fazang 法藏 (643-712) és Zongmi 宗密 (780-841) a *tathāgatagarbha* tant a tanítások rendszerezésében a legfelsőbb szintre helyezte, tehát a legkiválóbb tanításnak tartotta, továbbá a *tiantai* 天台 és *chan* 禪 iskolák tanításaiban is rendkívül fontos szerepet játszott a buddha-természetről szóló tanítás.

A kínai *foxing* 佛性 fogalma szó szerint buddha-természetet jelent. A kínai buddhizmusban ez az a szó, amelyet a leggyakrabban használnak erre a fogalomra. Azonban ennél régebbi keletű fogalom a *rulaizang* 如來藏, amely a szanszkrit *tathāgatagarbha* megfelelője. A *Tathāgata* szó Buddha egyik neve. A szanszkrit szónak két jelentése is lehet: aki eképpen távozott, vagy aki eképpen érkezett. A kínai fordítás (*rulai* 如來) az utóbbit követi. A fogalom arra utal, hogy Buddha ugyanúgy érkezett, ahogyan a múltbeli buddhák is tették. A *garbha* szó alapvetően embriót vagy anyaméhet jelent, az ennek megfelelte-

¹ A *tathāgatagarbha* tan előfutárának tekinthető a tudat tiszta természetéről szóló tanítás, amely már a páli kánonban megtalálható, majd később a mahāyāna *sūtrákban* és értekezésekben is előfordul. Hamar 2000. p. 52.

tett kínai *zang* szó pedig tárházat.² A *tathāgatagarbha* (*rulai zang* 如來藏) általánosságban a *Tathāgata* rejtett tárházat jelenti, ami lényegében arra utal, hogy minden lényben rejtve van a *Tathāgata* bölcsessége és minden erénye, azonban a számtalan szennyezettség (*kleśakośa*) beborítja és elrejtí elölünk ezt az alapvető természetet, amely egyébként minden lény sajátja. Kínában a szó szerinti *rulaizang* fogalmával szemben sokkal nagyobb népszerűségnek örvendett a fogalom jelentését visszaadó *foxing* fogalma. A *foxing* fogalom megalkotásában valószínűleg szerepet játszott a konfuciánus filozófia érdeklődése az emberi természet milyensége iránt. A *tathāgatagarbha* filozófia némi hasonlóságot mutat Menciusz álláspontjával, aki az emberi természet eredendő jóságát hirdette. Ez a hasonlóság valószínűleg növelte a buddha-természet tanításának népszerűségét.³

A továbbiakban részletesen elemezzük azokat a buddha-természetről szóló *sūtrákat* és értekezéseket, és a bennük foglalt tanításokat, melyek meglapozták a kínai buddhista iskolák buddha-természetről alkotott elképzeléseit. Kínai nyelvre való lefordításukat követően ezek a *sūtrák* és értekezések nagyon nagy hatással voltak a *nirvāṇa* és *sanlun* iskolákra, majd pedig a sinizálódott buddhizmus legnagyobb és legismertebb irányzataira, a *tiantai*, *huayan* és *chan* iskolák filozófiájára.

A *Tathāgatagarbha sūtra*

A buddha-természet tanításának kiindulópontja a *Tathāgatagarbha sūtra*. A mű a harmadik században keletkezett, viszonylag rövid szöveg. Az indiai *mahāyāna* irodalomban ez az első olyan szöveg, amely a buddha-természet fogalma és tanítása köré épül. A műben központi fogalomként szerepel a *tathāgatagarbha*, és a fogalom létrejötte is ehhez a *sūtrához* fűződik. Ez a szöveg fogalmazta meg először azt a tanítást, hogy minden élőlénynek van buddha-természete.⁴

A *Tathāgatagarbha sūtránál* korábban keletkezett szöveg az *Avataṃsaka sūtra*, amely ugyan nem kifejezetten a buddha-természettel foglalkozó szöveg, de azon lényeges tanítása révén, hogy Buddha bölcsessége (*buddhajñāna*) minden lényt áthat, hatással volt a *tathāgatagarbha* filozófia fejlődésére. Az a gondolat, hogy a lények végső soron azonosak Buddhával, mivel hozzá hasonló képességekkel rendelkeznek, a *tathāgatagarbha* tan előfutárának tekinthető, és feltehetően ebből alakult ki a buddha-természet egyetemességének nézete.⁵

² A *garbha* és *zang* szavak jelentését a *Tathāgatagarbha sūtra* tanításairól szóló alfejezetben részletesen tárgyaljuk.

³ Hamar 2000. p. 52.

⁴ Zimmermann p. 7.

⁵ Hamar 2002. p. 69. A terjedelmes *Avataṃsaka sūtra* egésze több szövegrészből áll össze, vagyis korábban önállóan is létező szövegeket egybeszerkesztettek. A *sūtra* korai keletkezését bizonyítja, hogy egyes fejezeteit már a 2-3. században lefordították kínaira. Bővebben lásd: Hamar 2002. pp. 37-71.

A *Tathāgatagarbha sūtra* kínai fordításai

A *Tathāgatagarbha sūtra* feltehetően a harmadik század második felében keletkezett, és a harmadik század végén már létezett kínai fordítása.⁶ A *Tathāgatagarbha sūtra* két máig fennmaradt kínai fordítása van, az eredeti szanszkrit szöveg elveszett. A legrégebbi fennmaradt fordítás Buddhahadra (Fotuobatuoluo 佛陀跋陀羅) műve, és az ötödik század elején, 420 körül keletkezhetett, címe *Da fangdeng rulaizang jing* 大方等如來藏經 (T16: 666). Később, a nyolcadik század közepén Amoghavajra (Bukong 不空) is lefordította, *Da fanguang rulaizang jing* 大方廣如來藏經 címmel (T16: 667). Amoghavajra fordításában több olyan szövegrész is szerepel, amely Buddhahadra fordításából hiányzik, ezek valószínűleg későbbi betoldások.⁷ A kínai *sūtra* katalógusok említést tesznek még két korai fordításról, amelyek mára elvesztek. A katalógusok szerint ezek a fordítások a harmadik század végén, és a negyedik század elején keletkeztek.⁸

A *Tathāgatagarbha sūtra* tanításai

A szöveg kilenc hasonlat segítségével magyarázza a *tathāgatagarbha* jelentését, melyek közül mindegyik a *garbha* szó egyik jelentéséhez köthető. Ez a kilenc hasonlat alkotja a mű gerincét. A fogalom eredetileg valószínűleg a lényeket jelentette, akik mindannyian a *Tathāgata* hordozói, majd később további jelentésrétegekkel gazdagodott.

A szöveg bevezető részében, miután a szerző ismerteti a tanítás elhangzásának alkalmát és körülményeit⁹, egy csodálatos jelenség leírása következik, amely a képekben rendkívül gazdag szöveg kezdő motívuma. Amikor Buddha

⁶ Zimmermann p. 79.

⁷ Zimmermann p. 16.

⁸ A mára elveszett két fordítás Faju 法炬 és Fazu 法祖 művei. A *Chu sanzang jiji* 出三藏記集, amely Sengyou 僧祐 műve, és 515-re készült el két, fordítást sorol föl. Az egyik a már fent említett Buddhahadra fordítása, a másik Faju 法炬 fordítása. Ez utóbbi, a katalógus szerint a 3. század végén, 4. század elején keletkezett *Fozang fangdeng jing* 佛藏方等經 címmel. A *Zhongjing mulu* 眾經目錄, amely Fajing 法經 munkája és 593-ben keletkezett, ugyanezt a kettőt említi, Buddhahadrát viszont a Yixi periódusra (404-418) datálja. A *Lidai sanbao ji* 歷代三寶記, amely Fei Changfang 費長房 műve és 597-ben keletkezett egy újabb fordítást említi, melynek címe *Da fangdeng rulaizang jing* 大方等如來藏經, fordítója pedig Fazu 法祖, aki Hui császár uralkodása alatt (290-306) fordított. Ez a katalógus Buddhahadra fordítását 420-ra datálja. Zimmermann megkérdőjelezi a katalógusok által közölt adatok hitelességét, és e két korai fordítás létezését vagy helyes datálását, ugyanakkor nem állítja azt sem, hogy nem léteztek. Zimmermann pp. 14-15.

⁹ A tanítás elhangzásának alkalmát és körülményei a következők: Buddha tíz évvel tökéletes megvilágosodása után a Keselyű hegyen (Gr̥dhra-kūṭa, Rājagrha mellett) tartózkodott százezer szerzetes társaságában. A jelentősebb tanítványok neveinek felsorolása után megtudjuk, hogy jelen volt még számtalan sok bodhisattva, istenek, démonok, emberek stb. A fontosabb bodhisattvák neveit szintén felsorolja a szerző. Zimmermann pp. 94-97.

visszavonult meditálni, rengeteg színes, hatalmas és még ki nem nyílt lótosz-virág jelent meg a közönség színe előtt, majd ezek mind felemelkedtek az égbe. Beborítván az eget, minden lótosz-virág kelyhében egy-egy fénylő *Tathāgata* ült lótosz-ülésben. Buddha ereje által a lótosz szirmok elsötétültek és elfonnyadtak, azonban a *tathāgaták* továbbra is beragyogtak mindent. Mivel a döbönt közönség nem értette a jelenséget, Vajramati (Jin’ganghui 金剛慧) bodhisattva megkérte Buddhát, magyarázná el, hogy mit jelentett mindez. Buddha azt válaszolta, hogy azért mutatta meg ezt a csodálatos jelet, hogy a *Tathāgatagarbha sūtrát* számukra megtanítsa. Ezután Buddha elmesélte a kilenc hasonlatot. A kilenc hasonlat szerkezete azonos, vagyis – egy kivétellel – valamennyi egy konkrét hétköznapi szituációból indul ki, melyet egy spirituális párhuzam követ, amely minden esetben a lényekben létező buddha-természet értelmezése. A *Tathāgata* szerepe a hasonlatoknak megfelelően az, hogy ráébreszti a lényeket a bennük rejlő rejtett kincsre, képességre. A hasonlatok lényege az, hogy bár rejtve van, és nincs tudomásunk róla, mégis létezik minden lényben egy tiszta természetű kincs. E kincset bár szenny veszi körül, mégis tiszta természetét megőrizve várja azt a pillanatot, hogy felfedezzék és megismerjék.

A legelső hasonlat a lótosz-hasonlat, amely összefüggésben áll a kezdő képpel. Zimmermann szerint ez valószínűleg később keletkezett, mint a többi nyolc hasonlat.¹⁰ A kilenc hasonlat között ez az egyetlen, amely nem egy hétköznapi szituációval indít. A hasonlatban élénk táruló kép az elfonnyadt, rothadó, csúnya lótoszvirágok motívuma. E kép láttatása után Buddha felfedi, hogy minden ilyen lótoszvirág kelyhében (*padmagarbha*) – a kelyhet szintén a *garbha* szó jelöli – a szirmoktól eltakarva egy fénylő, tiszta *Tathāgata* található. A szirmok által eltakart *Tathāgatát* csak Buddha látja, és ő az, aki a tanítás átváltoztató erejével a szirmokat kibontja. A rothadó szirmok a szenny, vágy, tudatlanság stb. szimbólumai. Buddha csodálatos bölcsességgel látja, hogy mindezekről eltakarva, minden egyes lény belsejében egy *Tathāgata* ül mozdulatlanul, lótoszülésben. Tehát a lényekben szennyezettségtől és vágytól körülveve változatlanul megtalálható a *Tathāgata* tiszta természete (*tathāgatadharmatā*), Buddha pedig látja, hogy minden lényben van egy *Tathāgata*, ezt jelenti a *tathāgatagarbha*.

A második hasonlat azt láttatja az olvasóval, hogy egy faágról kerek méhkas lóg le, melyet több százezer méh őriz. A lényekben lévő *Tathāgatát* is minden oldalról őrzi több százezer vágy, szennyezetség stb. Buddha, aki tudja, hogy a méhraj közepén édes méz található, a megfelelő ügyes eszközökkel (*upāya*) eltávolítja a méheket. A harmadik hasonlat: A különböző gabonaszemek értékes magját haszontalan héj borítja. A negyedik hasonlat: Egy értékes aranyrög, amely belesüppedt a trágyába. Az ötödik hasonlat: Egy szegény ember háza alatt rejtett kincs van elásva.¹¹ Hatodik hasonlat: A magba zárt csíra esetében

¹⁰ Zimmermann p. 35.

¹¹ A *Nirvāṇa sūtrában* megtalálható ugyanez a hasonlat.

a külső héjon belül egy örök változatlan természet nyugszik. A hetedik hasonlat: Rothadó rongyokba tekerve drágakövekből készült Buddha képmás található. A nyolcadik hasonlat: Egy otthontalan, visszataszító, szegény asszony méhében királyi sorsra rendelt sarj fogant. A kilencedik hasonlat: Az égetett agyag öntőforma aranszobrokat rejt magában.¹² A mű befejezésében a *sūtra* hirdetéséből származó érdemek kerülnek felsorolásra, valamint annak kijelentése, hogy egyetlen hasonlat megértése, hirdetése összehasonlíthatatlanul többet ér bármilyen erényes cselekedetnél. Az a gondolat, hogy a tanítás örömteli elfogadása érdemszerzésnek minősül a *Lótusz sūtra* egyik alapvető tanítása. Ez a motívum a *Lótusz sūtra* hatására enged következtetni.¹³

A fentiekből az következik, hogy a *tathāgatagarbha* (*rulaizang*) fogalom általánosságban véve a Buddhával azonos természetet, belső lényegiséget jelenti. Szó szerinti jelentései: „*Tathāgata* embrió”, vagyis a lényekben embrió formában létező Buddha, és „a *Tathāgata* méhe”, ami azt jelenti, hogy minden lény egy buddhát őrző anyaméh, tehát az a közeg, melyben a megvilágosodott lény embrió formában létezik, és ahonnan buddhává fejlődhet. Ez az értelmezés közelebb áll a lótusz-hasonlathoz: a lótusz-virág kelyhe (*padmagarbha*) az, amely magába zárja a *tathāgatákat*. A kehely az anyaméh szimbóluma, egy befogadó edény, belső tárház. A *garbha* alapvető jelentései tehát: tartalmazni, anyaméh és embrió. A *tathāgatagarbha* fogalma a később keletkezett lótusz-hasonlatban szerepel. Zimmermann arra következtet, hogy a többi nyolc hasonlat keletkezése után alkották meg ezt a fogalmat, melynek széleskörű, gazdag jelentésrétegei jól illenek a különböző témájú hasonlatokhoz.¹⁴ A műben a buddha-természet jelölésére több különböző fogalom is szerepel, legfontosabbak a (*tathāgata*-) *dharmatā* és a *tathāgatadhātu*.¹⁵

A kínai fordítások a *rulaizang* 如來藏 vagy *fozang* 佛藏 fogalmakat használják. Buddhahadra fordításában így fogalmaz: valamennyi lényben megtalálható a *tathāgatagarbha*¹⁶ (一切眾生有如來藏), vagy pedig: a szemé-

¹² A hasonlatokat részletesen lásd: Zimmermann pp. 105-144.

¹³ Zimmermann p.33.

¹⁴ Zimmermann pp. 39-46.

¹⁵ A (*tathāgata*-) *dharmatā* fogalmának a buddhista irodalomban három fő jelentése van: 1. állandó állapot, szokás: a függő keletkezés törvényének alávetett dharmák állandó állapota. 2. természet, lényegiség, jelleg 3. később, csak a mahāyānában: a dharmák valódi lényegisége, abszolút igazság, metafizikai valóság, ami mindent áthat, nagyjából a *tathatā*val azonos jelentésű. *Tathāgatagarbha sūtrában* inkább a második jelentésben szerepel, mint természet és lényegiség. Kínai fordítása ebben a műben *faxing* 法性, és nem a megszokottnak tekinthető *fa'er* 法爾. A *tathāgatadhātu* jelentése hasonló a *Nirvāṇa* szútrában használt *buddhadhātu*hoz, ami a lények buddhává válásának jövőbeli képességét jelenti. A *dhātu* jelentése alapelem, őanyag. A *Ratnagotravibhāgában* a *garbha* ugyanazt jelenti, mint a *dhātu*, és e kettőt úgy határozza meg, mint a buddhaság elérésének okát (*hetu*). Zimmermann pp. 56-58.

¹⁶ Buddhahadra fordítása 大方等如來藏經 (T16: 666, p. 457, c25-26).

lyen belül megtalálható a *tathāgatagarbha*¹⁷ (身中有如來藏). A fogalmat Amoghavajra is ugyanígy használja. A megfogalmazás azt a képzetet sugallja, mintha a buddha-természet a lényeken belül különálló entitásként létezne, holott az eredeti szövegre ez nem jellemző.¹⁸ A szövegben több helyen az olvasható, hogy a szennyeződések beborítják a lények buddha-természetét, elfedik magát a buddha-természetet. Kérdés, hogy miért a *zang* 藏 kifejezést választották a kínai fordítók? Zimmermann válasza az, hogy valószínűleg azért, mert már a Han-korban a hagyományos kínai orvoslásban az öt belső szerv neve *wu zang* 五藏 (öt tárház) volt, és a kínaiak úgy értelmezték a *tathāgatagarbhát*, mint a lényekben lévő belső lényegi létezőt.¹⁹ A *Tathāgatagarbha sūtra* szerint ez a belső tárház lényegi, változatlan, mozdulatlan és az énnel azonos.²⁰

A mű alap gondolata az, hogy minden lényben található egy Tathāgata, viszont a lények nincsenek ennek tudatában, mivel a szennyezettségek (*kleśa*) eltakarják a belső buddhát. A lények természete nem különbözik a Tathāgata természetétől, mivel megvan bennük a buddhává válás lehetősége. Úgy válhat valaki buddhává, hogy megtisztul minden szennyezettségtől, és ekkor megnyilatkozik az eredendően benne lévő Buddha.

A műben bemutatott hasonlatok értelmében a lények természetében nem történik alapvető változás, amikor elérik a buddhaság állapotát. A mű két hasonlata – a magban lévő csíra, és az asszony méhében lévő magzat hasonlatai – azonban más értelmezést sugall. Ezekben a *tathāgatagarbhának* ki kell fejlődnie, meg kell érnie, át kell alakulnia. Ennek ellenére a hasonlatok általában megtisztulásról és nem fejlődésről beszélnek, a megtisztulás az, ami elvezet a buddhasághoz.²¹ Kérdésként fölmerül, hogy mi az, ami a megtisztuláshoz elvezet? A *Tathāgatagarbha sūtra* erre nem ad egyértelmű választ. Általánosan elfogadott nézet, hogy Buddha tanítása csak elindítja a folyamatot, majd a lényeknek maguknak kell a buddhista utat végigjárni, vagyis megtisztulni és tudatára ébredni buddha-bölcsességüknek. A lények gyakorlásának szükségességére és módjára ez a mű nem tér ki. A hasonlatok értelmezéséből általában az következik, hogy Buddha az, aki a megtisztítást véghez viszi.²²

A *Tathāgatagarbha sūtra* nem fejt ki, hogy egész pontosan hogyan is tartalmazzák a lények a buddha-természetet, hanem szuggesztív hasonlatok segítségével érzékelteti, utal rá. Valószínű, hogy ilyen eszközökkel, a filozófiai fejtege-

¹⁷ Buddhahadra fordítása 大方等如來藏經 (T16: 666, p. 457, c2).

¹⁸ Zimmermann pp. 18-20.

¹⁹ Zimmermann p. 20.

²⁰ Hamar 2000 p. 52.

²¹ Zimmermann pp. 62-63.

²² Zimmermann p. 67.

téseket nélkülöző, leíró jellegű szöveggel a szerző a buddhista filozófiában kevésbé jártas néptömegekhez kívánt szólni.²³

A *Lótusz sūtra* egy jármű (*ekayāna*; *yisheng* 一乘) tanítása nagy hatással lehetett a *Tathāgatagarbha sūtrára*. A *Tathāgatagarbha sūtra* azt hirdeti, hogy nincs más út, csak a *mahāyāna*, és a buddha-természet minden lény sajátja. A *Lótusz sūtrában* is vannak olyan tanítások, melyek szerint minden lény elérheti a buddhaságot, például a huszadik fejezetben *Sadāparibhūta* (neve azt jelenti, hogy Soha-nem-lekicsinylő, kínaiul *Changbuqing* 常不輕) *bodhisattva* senkit sem néz le, és minden lényt úgy tisztel, mint egy jövőbeli buddhát.²⁴ E tanítás lehetséges célzata a tömegek lelkesítése, gyakorlásra való buzdítása.²⁵ A *Tathāgatagarbha sūtra* tehát újabb bizonyítékokat kínál ahhoz a *Lótusz sūtrában* is kinyilatkoztatott elvhez, hogy a buddhaság mindenki számára elérhető. A *Tathāgatagarbha sūtra* pozitív jelzőkkel írja le a lények természetét, és egyszer sem szól a *mahāyāna* alapjának tekinthető üresség tanításáról.²⁶

A *Tathāgatagarbha sūtra* tanítása szerint a buddha-természet az állatokban is megtalálható, mivel a szennyezettségek folytán a lények állatként is újjászülehetnek, de természetük még így sem különbözik a *Tathāgatától*:

A *Tathāgata* az ő *Tathāgata*-szemével látja, hogy valamennyi lény, mint például azok, akik vétkeiktől büzlenek, és azok akik szennyezettségeik miatt a létforgatag veszélyes útjain és végtelen pusztaságai születnek és élnek újra és újra, és számtalanszor állati testet kapnak, mindazokban a lényekben [tehát], akik szennyezettek, vétkektől büzlenek és ezért gonoszságba süllyedtek, megtalálható a *Tathāgata* lényegisége, és semmi-
ben sem különböznek tőlem [Buddhától].

²³ Zimmermann p. 75. A *Tathāgatagarbha sūtra* nem tartalmaz filozófiai fejtegetéseket, és nem utal a *tathāgatagarbha* és a jelenségvilág kapcsolatára sem, ezt később keletkezett szövegek, a *Ratnagotravibhāga* és a *Śrīmālādevīsīmaṇāda sūtra* taglalják.

²⁴ Zimmermann p. 77. A *Lótusz sūtra* huszadik fejezetének címe *Sadāparibhūta* [*Soha-nem-lekicsinylő*] *bodhisattva* (*Changbuqing pusa pin* 常不輕菩薩品). (T09: 262, p. 50, b23). Ez a *bodhisattva* szerzetesként soha senkit nem nézett le, bárkivel találkozott úgy tisztelte, mint aki-ből később Buddha lesz.

²⁵ Zimmermann p. 76.

²⁶ Az 1980-as években két japán tudós a kritikai buddhizmus (*hihan bukkyō* 批判仏教) szellemében azt állította, hogy a *tathāgatagarbha* filozófiája nem buddhista, mivel nem felel meg a buddhizmus két alappilléreinek, az éntelenség és a függő keletkezés tanításainak. Zimmermann nem ért egyet ezzel, szerinte a buddhizmus több filozófiai doktrínáknál. (Zimmermann p. 82.) Azonban tagadhatatlan tény, hogy a lényekben létező buddha-természet örök, változatlan lényegisége valóban nehezen egyeztethető össze a buddhizmus éntelenségről és ürességről szóló alap-tanításaival.

如來以如來眼見一切有情，如彼臭穢、故帛煩惱長於生死險道曠野之所流轉，受於無量傍生之身，彼一切有情煩惱臭穢、故弊帛中有如來體，如我無異。²⁷

Következésképpen a *tathāgatagarbha* elmélet legfőbb kiindulópontja a *Tathāgatagarbha sūtra*, ez határozza meg az alapvető szóhasználatot, továbbá a buddha-természet és a szennyezettség (*kleśa*) egymáshoz való viszonyát. E korai szöveg szerint tehát a buddha-természet tiszta lényegiség egy szennyezett közegbe rejtve.

A *Śrīmālādevīśiṃhanāda sūtra*

A cím magyar fordítása: *Śrīmālā királyné oroszlánüvöltése*. A *tathāgatagarbha* elmélet tanulmányozása szempontjából rendkívül fontos szöveg. A *tathāgatagarbha* irodalom egyik legfontosabb alapszövege, és egyike a legkorábbi *mahāyāna* műveknek, amelyek fő témája a *tathāgatagarbha* és az egy jármű (*yisheng* 一乘) tanítása. A *Tathāgatagarbha sūtránál* kidolgozottabbban, átfogóbban tárgyalja a témát. A *Ratnagoṭravibhāga* – amely e témában írott legátfogóbb értekezés – leginkább ebből a *sūtrából* merített ihletet, és ebből idéz leggyakrabban.²⁸

A *Śrīmālādevīśiṃhanāda sūtra* a harmadik században keletkezhetett Dél-Indiában, a *mahāsāṅghika* iskolán belül.²⁹ A *mahāsāṅghika* iskola álláspontja az volt, hogy a tudat eredendően tiszta, és csak utólag lepik be a szennyezettségek, azonban mindvégig megmarad benne egy tiszta természetű „tudat alatti” tudatosság (*mūlavijñāna*).³⁰

A *Śrīmālādevīśiṃhanāda sūtra* kínai fordításai

A szanszkrit eredeti nem maradt fenn, a *Ratnagoṭravibhāga* idéz belőle a legtöbbit.³¹ Kínai nyelven két fordítása maradt fenn, a legkorábbi Guṇabhadra 求那跋陀羅 (394-468) műve, amely 436-ban készült el, ennek rövid címe *Shengman*

²⁷ Amoghavajra fordítása 大方廣如來藏經 (T16: 667, p. 463, b15-19). Ez a kijelentés csak Amoghavajra fordításában van benne, Buddhahadráéban nem, tehát valószínűleg későbbi betoldás, viszont a *Ratnagoṭravibhāgában* már benne van. (Zimmermann p. 23.)

²⁸ Brown, p. 3.

²⁹ Wayman pp. 5-7. Wayman következtetését arra alapozza, hogy a *Laṅkāvatāra sūtra* idéz ebből a műből, tehát mindenképpen a 4. század előtt íródhatott.

³⁰ Wayman p. 42.

³¹ Wayman p. 6.

jing 勝鬘經 (T12: 353).³² A Tang-kori Bodhiruci³³ 菩提流志 szintén lefordította, ez a változat a *Ratnakūṭa* (*Dabaoji jing* 大寶積經) című gyűjteményben maradt fenn, annak 48. fejezete, címe: *Shengman furen hui* 勝鬘夫人會 (T11: 310).

A *Śrīmālādevīsīḥanāda sūtra* tanításai

Az itt bemutatott *tathāgatagarbha* filozófia nem csak a *Ratnagotravibhāgāra* gyakorolt nagy hatást, hanem a *Lankāvatāra sūtrára* és *A hit felkeltése a mahāyānában* című művekre is.³⁴ Indiában ez volt a legfontosabb olyan szöveg, amely a lényekben rejlő buddhává válás képességét hirdette, már Indiában népszerű volt, ezt bizonyítja, hogy nagy hatással volt más szövegekre. Kínában fontos *mahāyāna* szövegnek tekintették, mivel tanításai megfelelték a kínai gondolkodásnak.³⁵ A Tang-korban némileg veszített jelentőségéből.

A mű által elbeszélt kerettörténet Śrāvastīban kezdődik, ahol Prasenajit király és Mallikā királyné lánya Śrīmālā érdeklődni kezdenek a buddhizmus iránt. Buddha megjósolja Śrīmālának, hogy el fogja érni a tökéletes megvilágosodást. Ezt követően Śrīmālā tíz fogadalmat tesz, és bölcsességet kér Buddhától a tan hirdetéséhez. A tanítások elhangzását követően a királynő megérti a lényeket, és a nagy jármű tanításával megtéríti férjét, Yaśomitrát. A királynő megtérít minden nőt a fővárosban, a király pedig minden férfit. Az epilógusban Buddha a Jetavana kertben elmagyarázza a *sūtrát* Ānandának és Indrának, és meghagyja, hogy véssék jól emlékeztetükbe.³⁶

Ez a *sūtra* szintén azt tanítja, hogy a lények buddha-természetét a különböző szennyezettségek rejtik el, azonban meg is magyarázza, hogy miben áll a szennyezettség és a buddha-természet egymáshoz való viszonya. Négy fajta állandó szennyezettséget határoz meg, amelyekből a többi keletkezik, és ezek között a legsúlyosabb a tudatlanság, amely csak a buddhaság elérésekor szűnik meg teljes egészében. Amikor minden szennyezettség megszűnik, akkor megnyilvánul a felfoghatatlan buddha-természet, és ekkor hangzik el a végső oroszlánüvöltés, amely a megvilágosodás szinonimája. Így a három jármű – a *śrāvakáknak*, *pratyekabuddháknak* és *bodhisattváknak* megfelelő módszerek – egyetlen nagy jármű (*ekayāna*) részei, ez a nagy jármű pedig nem más, mint a *mahāyāna*. A Tathāgata örökkévaló menedék valamennyi követő számára.

³² Teljes címe: *Shengman shizi hou yisheng dafangbian fanguang jing* 勝鬘師子吼一乘大方便方廣經. Létezhetett egy korábbi fordítás is, melynek címe *Furen jing* 夫人經 volt, azonban ez nem maradt fenn.

³³ Bodhiruci indiai szerzetes volt, aki 693-ban érkezett Chang'anba.

³⁴ Az a tanítás, hogy a *tathāgatagarbha* egyszerre üres és nem-üres *A hit felkeltése a mahāyānában* című mű fontos tanításává vált, amellyel az „ekkéntiség”, vagy „valós jelleg” (*tathatā*; *zhenru* 真如) természetét jellemezte. Brown p. 3.

³⁵ Wayman p. 11.

³⁶ Wayman pp. 22-23.

A Tathāgatába vetett hit a lények valódi természetéből ered, ez ösztönzi őket arra, hogy menedéket vegyenek a tanban, és a szerzetesek közösségében. A Tathāgata önmagában egyenlő a három menedékkal. A négy nemes igazság valójában a Tathāgatához tartozik, mert csak ők rendelkeznek a felfoghatatlan üresség tudásával. A *tathāgatagarbhát* szennyezettség fedi, és amikor ettől megtisztul, akkor a Tathāgata tantestévé (*dharmakāya*) válik.

A négy nemes igazságnak keletkező és nem keletkező aspektusokat tulajdonít a szöveg. A szennyezettségek miatt a négy nemes igazság állandóan keletkező, azonban a szennyezettségek eltörlésével nem keletkezővé válik. A valódi menedéket a szenvedés megszüntetésének nemes igazsága jelenti. A szenvedés megszüntetése azonos a Tathāgata tantestével, és a szennyezettségtől megtisztult *tathāgatagarbhával*.

A Tathāgaták két fajta felfoghatatlan üresség tudásával rendelkeznek, és ez az, ami a szennyezettségeket eltörli. Az egyik az, hogy a Tathāgata minden szennyezettségtől mentes, tehát üres, a másik pedig az, hogy a Tathāgatában megtalálható a buddha-természet, tehát nem üres. A hétköznapi emberek ezzel szemben kettősségekben gondolkodnak: vagy nihilisták és azt gondolják, hogy minden állandótlan, vagy ennek az ellenkezőjében hisznek, és azt mondják, hogy a *nirvāṇa* örökkévaló, ezért nem tudják megérteni a felfoghatatlan üresség kettősségeken túli fogalmát. A *tathāgatagarbha* az alapja az ellentétektől mentes, tiszta buddha-természetnek, és a különböző formákat öltő szennyezett lételemeknek is. Maga a tudatosság eredendően tiszta, azonban a lényekben ez az eredendően tiszta tudatosság beszennyeződhet. Amikor a lényekben rejlő *tathāgatagarbha* megtapasztalja a szenvedést, és a szennyezett világot, akkor a *nirvāṇa* keresésére, beteljesítésére, elérésére ösztönöz:³⁷

Ha a *tathāgatagarbha* nem lenne, [akkor a lények] nem gyülnék a szenvedést, és nem találnának örömet a *nirvāṇa* fele törekvésben.

若無如來藏者，不得厭苦，樂求涅槃。³⁸

A *sūtra* tanítása szerint az egy jármű (*ekayāna*) azonos a nagy járművel (*mahāyāna*), és minden más járművet magába foglal. A *Lótusz sūtrához* hasonlóan az egy jármű tanítását összekapcsolja a *nirvāṇa* tanításával. Mindkét *sūtra* azt tanítja, hogy csak egyetlen tökéletes *nirvāṇa* van, az, amelyet a Tathāgata megvalósított, azonban a *nirvāṇa* megvalósításának vannak részleges fokozatai is, mellyel Buddha megjutalmazza az arra érdemeseket. Az egy jármű kiindulási alapja a *tathāgatagarbha*. Mivel ez a buddha embrió mindenkiben azonos, ezért a jármű és a végső megvilágosodás is minden lény számára azonos.³⁹

³⁷ Wayman pp. 22-33. és 78-106.

³⁸ *Śrīmālādevīsīmaṇāda sūtra* (勝鬘師子吼一乘大方便廣經): T12: 353, p. 222, b14-15.

³⁹ A *prajñāpāramitā* szövegek ezzel szemben különböző ösvényeket és különböző eredményeket határoztak meg a *śrāvakák*, *pratyeka-buddhák* és *bodhisattvák* számára.

A *nirvāṇa* és a *saṃsāra* olyan egységben léteznek, melynek van egy tiszta és egy szennyezett aspektusa. A tiszta állapot a *nirvāṇa* előtérbe kerülése, a szennyezett állapot pedig a *saṃsāra* érvényesülése.⁴⁰ Ugyanakkor a kettő közötti állapot is elképzelhető, például a *bodhisattvák* képesek belépni a részleges *nirvāṇa*-ba, azonban fogadalmuk miatt mégis a *saṃsārāban* időzhetnek. Amiről az *arhatok* azt hiszik, hogy *nirvāṇa*, az csupán a buddhák ügyes eszköze (*upāya*), olyan, mint a varázslatos város hasonlata a *Lótusz sūtrában*. Ha innen tovább akarnak lépni, akkor le kell tegyék a *bodhisattva* fogadalmat. A *nirvāṇa*, a bölcsesség és a megszabadulás azonos:

Tehát a *nirvāṇa* egységes ízű, ez az íz a megszabadulás íze.⁴¹
是故涅槃一味，等味謂解脫味。

A *Śrīmālādevīsīṃhanāda sūtra* úgy határozza meg a *tathāgatagarbhát*, hogy az a jelenségvilág alapja, mivel egy soha nem keletkező és soha el nem múló végső lényegiség. A *tathāgatagarbhára* nem vonatkoznak a jelenségvilág törvényei, nem összetett és nem befolyásolják okok és feltételek. Mivel nem keletkezik és nem pusztul el, ezért örök, állandó.⁴²

A *saṃsāra* a *tathāgatagarbhára* támaszkodik [azon alapul]. [...] Amikor a *tathāgatagarbha* nincs [megnyilvánult állapotban], akkor születés és halál [*saṃsāra*] van. A *tathāgatagarbha* eltér [minden] összetett jellegű [létezőtől], a *tathāgatagarbha* örök és változatlan.
生死者，依如來藏。[...] 非如來藏，有生有死。如來藏者，離有為相，如來藏常住不變。⁴³

Tehát a *tathāgatagarbha* a *saṃsāra* és a *nirvāṇa* alapja is egyben, mivel képes a szenvedést megtapasztalni és ezáltal a megszabadulás fele törekedni, majd abban beteljesedni.

A *Ratnagoṭravibhāga*

Az egyetlen Indiában keletkezett, és szanszkrit nyelven fennmaradt értekezés, mely a *tathāgatagarbhával* foglalkozik a *Ratnagoṭravibhāga*.⁴⁴ Valószínű-

⁴⁰ Ez az elmélet a *nirvāṇa* és a *saṃsāra* egymáshoz való viszonyának újszerű megvilágítása. Az abhidharma irodalomban a *nirvāṇa* a *saṃsārával* ellentétes állapotot jelent. A korai mahāyāna eltörölte a kettő ellentétét, Nāgārjuna pedig azt tanította, hogy nincs különbség a *nirvāṇa* és a *saṃsāra* között. Wayman p. 39.

⁴¹ *Śrīmālādevīsīṃhanāda sūtra* (勝鬘師子吼一乘大方便方廣經) T12: 353, p. 220, b10-11.

⁴² Brown p. 4.

⁴³ *Śrīmālādevīsīṃhanāda sūtra* (勝鬘師子吼一乘大方便方廣經) T12: 353, p. 222, b5; b10-11.

⁴⁴ Teljes címe: *Ratnagoṭravibhāga-mahāyānōttaratantra-śāstra*. Alcíme: (*Mahāyāna Uttaratantra(śāstra)*).

leg a negyedik században keletkezett.⁴⁵ A *tathāgatarbha* hagyomány legfontosabb szövege.⁴⁶ Egy átfogó értekezés, hiteles tanulmány a *tathāgatarbha* tanításokról, amely elemzi és összefoglalja az addig keletkezett tanításokat. A *Tathāgatarbha sūtra* tanítását is részletesen kommentálja, és tartalmazza a kilenc hasonlatot.⁴⁷

A *Ratnagotravibhāga* kínai fordításai

A kínai fordítás rövidített címe *Baoxing lun* 寶性論 (Értekezés a [három] kincs természetéről; T31: 1611).⁴⁸ A kínai hagyomány szerint a szerző Sāramati (Xianhui 賢慧), a fordítók pedig Ratnamati (Lenamoti 勒那摩提) és Bodhiruci (Putiliuzhi 菩提流志), a fordítás keletkezésének éve 511.⁴⁹ A *Baoxing lun* 寶性論 szövege valójában két szövegváltozatot tartalmaz, az első rövidebb, és kb. 300 versből áll, az utóbbi pedig hosszabb, több verset tartalmaz, és magába foglalja az eredeti mű prózai kommentárját is, a *Ratnagotravibhāgavyākhyāt*. Az első rész tehát kizárólag versekből áll, a második rész pedig versekből és azok prózai kommentárjából, mely sok idézetet tartalmaz különböző *sūtrákból*.⁵⁰ Azonban e két szövegváltozat közül egyik sem felel meg teljesen a fennmaradt szanszkrit változatnak.⁵¹

A *Ratnagotravibhāga* tanításai

A mű címében szereplő *ratna* (*bao* 寶; kincs) szó a *Buddha* (*fo* 佛), *Dharma* (*fa* 法) és *Saṅgha* (*seng* 僧) három kincsére utal. Egy rövid bevezető után három fejezetben külön-külön tárgyalja a három kincs jelentését. Buddhát úgy határozza meg, mint azt, aki a buddhaságot megvalósította. A szöveg kihangsúlyozza, hogy ez nem csupán egyetlen lény által elért érdem, hanem valamennyi lényben szunnyadó lehetőség. Buddha természete tehát valamennyi lény természete.⁵²

⁴⁵ Zimmermann p. 12. Brown megállapítja, hogy a szöveg végső formájában az 5. század elejére jöhetett létre. Brown p. 44.

⁴⁶ Hamar 2000 p. 54.

⁴⁷ Zimmermann szerint ez az értekezés a *Tathāgatarbha sūtra* legfontosabb kommentárja, Wayman szerint pedig egy átfogó értekezés a *tathāgatarbha* tanításokról általában, és nem kifejezetten a *Tathāgatarbha sūtra* kommentárja. Wayman p. 44.

⁴⁸ A teljes cím: *Foxing fenbie dasheng jiuqing yaoyi lun* 佛性分別大乘究竟要義論, rövidebb címe pedig: *Jiuqing yisheng baoxing lun* 究竟一乘寶性論.

⁴⁹ A *Kaiyuan shijiao mulu* 開元釋教目錄 (730) szerint létezett egy másik fordítás is, mely mára elveszett, fordítója Bodhiruci volt. Takasaki pp. 7-8.

⁵⁰ Takasaki p. 10.

⁵¹ Ruegg 1976 p. 349. Ruegg a továbbiakban arra következtet, hogy a szöveg mindenképpen különálló részekből állt össze, ennek tulajdonítható a szövegváltozatok közti nagyfokú eltérés. Ruegg 1976 p. 350.

⁵² Brown p. 47.

A Dharmának két aspektusát határozza meg: a megszűnés igazságát (*mie di* 滅諦), és az út igazságát (*dao di* 道諦):

Mivel tudjuk, hogy azok [karma, szennyezettség, hamis nézetek stb.] önnön természetüket tekintve eredendően nemlétezők, [ezért] nincs kettősség, és nincs megkülönböztető cselekvés, ebből tudjuk, hogy a szenvedés eredendően nem keletkező. Ez a szenvedés megszűnésének igazsága. 以知彼自性本來寂滅，不二，無二行，知苦本來不生。是名苦滅諦。⁵³

Annak felismerése, hogy a szenvedés, hamis nézetek, szennyezettség stb. természetüket tekintve nemlétezők, és nem-keletkezők elvezet a *tathāgatagarbha* buddhaságként való megnyilvánulásához, ezt nevezi a szöveg az út igazságának.⁵⁴ A *Sangha* kincsének legjelesebb képviselője a *bodhisattva*, aki bölcseségével minden lényben, és minden világban látja a *tathāgatagarbha* jelenlétét.

A helyes megvilágosodás és helyes tudás birtokosai látják, hogy valamennyi lény tiszta és éntelen, a tiszta valóság által tudják, hogy azok [a lények] önnön természete a tiszta tudat, látják, hogy a szennyezetségek nem valósak, ezért minden szennyezettségtől távol maradnak. Az akadálytalan, tiszta bölcsesség birtokosai, a valóságnak megfelelően látják, hogy a lények önnön természete a tiszta természet, a Buddha, Dharma, *Sangha* és a környező világ akadálytalan, [ők] a tiszta bölcsesség szemével látják, hogy valamennyi lény [buddha-]természete a végtelen sok világot átjárja.

正覺正知者，見一切眾生清淨無有我，寂靜真實際以能知於彼自性清淨心，見煩惱無實，故離諸煩惱。無障淨智者，如實見眾生自性清淨性，佛法僧境界無闕，淨智眼見，諸眾生性遍無量境界。⁵⁵

A buddha-természet fogalmának későbbi értelmezései szempontjából fontos az a fenti kijelentés, hogy a lények buddha-természete a környező világokat is átjárja, áthatja. Ez Zhanran *A gyémánt penge* című művének egyik legfőbb érve. A három kincs közül legfontosabb a Buddha, ez a végső menedék, és ezen alapul a másik kettő.⁵⁶

Az értekezés fontos tanítása az, amely egyenlőségjelet tesz a *tathāgatagarbha* és a Buddha tanteste (*dharmakāya*; *fashen* 法身) közé. Úgy határozza meg a lényekben lévő *tathāgatagarbhát*, mint ami „szennyezettséggel keveredett valós jelleg” (*samalā tathatā*; *zagou zhenru* 雜垢真如), a tantestet pedig

⁵³ *Ratnagotravibhāga* (究竟一乘寶性論) T31: 1611, p. 824, a10-12.

⁵⁴ Brown p. 48.

⁵⁵ *Ratnagotravibhāga* (究竟一乘寶性論) T31: 1611, p. 824, c1-8.

⁵⁶ Brown p. 53.

úgy, mint ami „szennyezettségtől mentes valós jelleg” (*nirmalā tathatā; ligou zhenru* 離垢真如).⁵⁷

A valós jellegnek van szennyezettséggel keveredett aspektusa, ez azt jelenti, hogy a valós jelleg szerinti buddha-természet még nem szabadult ki a szennyezettségek kötelékeiből, ez a *tathāgatagarbha*. [A valós jelleg azon aspektusa, amely] teljesen mentes minden szennyezettségtől, azt jelenti, hogy ugyanaz a *tathāgatagarbha* átváltozva a buddhák földjére jut, és bizonyosságot szerez a tantestről, ezt nevezik a *Tathāgata* tantestének.⁵⁸ 真如有雜垢者，謂真如佛性未離諸煩惱所纏，如來藏故。及遠離諸垢者，即彼如來藏轉身到佛地得證法身，名如來法身故。

Az értekezésben megtalálható az az *Avataṃsaka sūtrá*ból átvett gondolat is, hogy Buddha határtalan bölcsessége minden lény tudatát átjárja. Továbbá ez az a bölcsesség, amely a buddhaság megvalósításához elvezet.⁵⁹

A *Ratnagotravibhāga* értekezés amellet érvel, hogy a *tathāgatagarbha* csak olyan értelemben üres, hogy semmilyen szennyezettség nem található benne, azonban telve van a buddhák erényeivel, melyekből több van, mint a Gangesz partján a homokszem. Az a feltételezés, hogy létezik valami, ami végső soron nem üres, a *yogācāra* iskola szövegeiben több helyen is megtalálható. A *Ratnagotravibhāga* ezen jellegzetessége arra enged következtetni, hogy a szövegre hatással volt a *yogācāra* iskola filozófiája.

Az értekezés központi tantétele tehát az, hogy a *nirvāṇát*, vagyis a szenvedés megszüntetésének nemes igazságát nem úgy kell felfogni, mint minden szenvedés és illúzió megszűnését, hanem úgy, mint nem-keletkezést.⁶⁰ Ez azt jelenti, hogy a tudat eredendően tiszta, és a tudatból csak akkor keletkezik szenvedés, amikor a tudatlanság folytán, a kusza gondolatokból létrejönnek a tévképzetek, a ragaszkodás és a vágy. Aki a buddhaság állapotát megvalósította, annak tudata többé nem hoz létre szenvedést. A *Tathāgata* tanteste nem született és nem szűnik meg, ezt jelenti a szenvedés megszüntetése. Mivel minden lényben megvan a *tathāgatagarbha* formájában létező *dharmakāya*, ezért mindenki képes a szenvedés megszüntetésére. Az értekezésben visszaköszön a *Śrīmālādevīsīṃhanāda sūtra* azon tanítása, hogy a *tathāgatagarbhának* köszönhető, hogy a lények gyűlölik a szenvedést, és képesek törekedni a *nirvāṇa* megvalósítására.⁶¹

⁵⁷ Brown p. 55. A valós jelleg vagy ekkéntiség (*tathatā; zhenru* 真如) a legfelsőbb igazságot jelenti, amelyet csakis nem megkülönböztető bölcsességgel lehet megérteni. A madhyamaka iskola szerint a valós jelleg a lételemek ürességével azonos.

⁵⁸ *Ratnagotravibhāga* (究竟一乘寶性論) T31: 1611, p. 827, a1-4.

⁵⁹ Brown pp. 57-58.

⁶⁰ Grosnick p. 33. A szerző szerint ezt a gondolatot a *Jñānālokānikāra-sūtrá*ból vette át a mű.

⁶¹ Ruegg 1976 p. 346.

A *Laṅkāvatāra sūtra*

A *Laṅkāvatārasūtra* nagyjából egy időben keletkezhetett a *Ratnagoṭravibhāgāval*, vagyis a negyedik század körül. Annyi biztos, hogy a *sūtra* nagy része 420 előtt elkészült, mivel ekkor fordították le először kínaira.⁶² Keletkezése az indiai *yogācāra* (*vijñānavāda*, csak-tudat) iskolához fűződik, de találhatók benne *madhyamaka* és *tathāgatagarbha* tanítások is. Kelet-Ázsiában vált igazán fontossá, nagy hatással volt a *chan* iskolára, és a *huayan* iskola követői is nagyra tartották. Jelentőségét bizonyítja, hogy tizenöt kínai kommentárt írtak hozzá, ezek közül legfontosabb Fazangé.

A *Laṅkāvatāra sūtra* kínai fordításai

A szöveg szanszkrit nyelven is fennmaradt, és négy kínai fordítás készült róla, melyből három maradt fenn.⁶³ A legkorábbi fordítás, amely fennmaradt Guṇabhadra 求那跋陀羅 443-ban elkészült, részleges fordítása, mely a *Lengqie abatuoluo baojing* 楞伽阿跋多羅寶經 (T16: 670) címet viseli, és csak négy tekercsből áll. Az első teljes fordítás Bodhiruci 菩提流支 munkája, 513-ban készült el, összesen tíz tekercs, ennek címe *Rulengqiejing* 入楞伽經 (T16: 671). A legkésőbbi, és legjobb fordítás Śikṣānanda (Shichanantuo 實叉難陀) műve, 700-ban készült el, a *Dasheng rulengqie jing* 大乘入楞伽經 (T16: 672) címet viseli, és hét tekercsből áll.⁶⁴

A *Laṅkāvatāra sūtra* tanításai

A mű címe azt jelenti: Lankába érkezés. A *sūtra* kerettörténete az, hogy miután Buddha Lanká szigetére érkezett, az itt összegyűlt *bodhisattvákat* tanította, és lezajlott egy párbeszéd közte és Nagy Bölcsességű, Mahāmati *bodhisattva* között.⁶⁵ A szöveg különböző tanítások laza halmaza, és többek között olyan fontos *mahāyāna* tanításokat is tartalmaz, mint például a *samsāra* és a *nirvāṇa* azo-
nossága stb.

A buddha-természet tanításának kínai fejlődése szempontjából rendkívül fontos a *Laṅkāvatāra sūtra* azon lényeges tanítása, amelyben a *tathāgatagarbhāt*

⁶² Hamar 1994 p. 61.

⁶³ A legkorábbi fordítás nem maradt fenn, a *Kaiyuan* luból tudjuk, hogy létezett. Ezt Dharmakṣema fordította 412 és 433 között, címe *Lengqiejing* 楞伽經 volt.

⁶⁴ D. T. Suzuki szerint Śikṣānanda Tang-kori fordításában Fazang is közreműködött, továbbá ezt tartja a legjobb kínai fordításnak.

⁶⁵ Lanká egy sziget melyet sokan Ceylonnal, Srí Lankával azonosítottak, azonban több tudós is kételyét fejezte ki ennek kapcsán. Hamar 1994. p. 61.

konkrétan azonosítja a tároló tudatossággal (*ālayavijñāna*; *zangshi* 藏識).⁶⁶ A *tathāgatagarbha* és az *ālayavijñāna* eredendően két különböző fogalom volt, amely két különálló iskola tanításait alkotta. A csak-tudat iskola tanítása szerint a tároló tudatosság a nyolc tudatosság legfelsőbb szintjét alkotja, és mint a karma csírák hordozója semmiképpen sem nevezhető tisztának. A *Laṅkāvatāra sūtra* viszont azt tanítja, hogy az *ālayavijñāna* eredendően tiszta természetű, és csak később szennyeződik be.

Ekkor Nagy Bölcsességű [Mahāmati] *bodhisattva mahāsattva* így szólt Buddhához: Világ tiszteltje, a *sūtra*⁶⁷ azt tanítja, hogy a *tathāgatagarbha* eredendő természete tiszta, örök, állandó, változatlan, és rendelkezik a tökéletes lény harminckét ismertetőjegyével. [Azonban] a lények testében [a *tathāgatagarbhát*] körbe tekeri a *skandhák* világának szennyes rongya, beszenyezi a vágy, gyűlölet, ostobaság, és a hamis megkülönböztető nézetek piszka, [ezért a *tathāgatagarbha*] olyan, mint a piszkos rongyokban heverő felbecsülhetetlen értékű kincs.

爾時大慧菩薩摩訶薩白佛言：世尊，修多羅中說如來藏本性清淨、常恒不斷、無有變易、具三十二相。在於一切眾生身中為蘊界處垢衣所纏，貪恚癡等妄分別垢之所污染，如無價寶在垢衣中。⁶⁸

A rongyokba tekert kincs képe megegyezik a *Tathāgatagarbha sūtra* hetedik hasonlatával. Új gondolatként jelenik meg az az elképzelés, mely szerint a jelenségvilág vég nélkül változó formái a *tathāgatagarbhából* jönnek létre, amely így minden jó és rossz kiindulópontja.⁶⁹ Ez a gondolat szükségszerűen következik a *tathāgatagarbha* és az *ālayavijñāna* azonosságának elméletéből, hiszen az *ālayavijñāna* minden tudatosság alapja, és minden megnyilvánult létező kiindulópontja.

Nagy Bölcsességű [Mahāmati], a *tathāgatagarbha* [minden] jó és rossz kiindulópontja, valamennyi létformát egyaránt képes létrehozni. Olyan, mint egy színész, amely rengeteg szerepet alakít, [de egyik szerep] sem az ő személye, vagy az ő tulajdona. A tudatlanság miatt a három feltétel összekapcsolódik, és eredményt hoz létre, [azonban] a más tanok hívői nem tudják ezt, és úgy tartják, hogy egy aktív teremtő [hozza létre a dolgokat]. *Ālayavijñānának* nevezzük [a tudatosság azon szintjét], me-

⁶⁶ A tároló tudatosság a *yogācāra* iskola által kidolgozott nyolc tudatosság rendszerében a nyolcadik, legmagasabb rendű tudatosság, amely minden tudatosság alapja, elsődlegesen a karma csírák tárháza, és emiatt az életek közti folytonosság biztosítója, a személyes én, mint olyan garanciája. Részletesen lásd: Hamar 1994 p. 62.

⁶⁷ Zimmermann arra következtet, hogy a szöveg itt a *Tathāgatagarbha sūtrára* utal. Zimmermann p. 89.

⁶⁸ Śikṣānanda fordítása, *Dasheng rulengqie jing* 大乘入楞伽經, második fejezet (集一切法品) T16: 672, p. 599, b8-13.

⁶⁹ Brown, p. 181.

lyet időtlen idők óta hamisan homályosítanak el a rossz berögződések [*vāsanā*], [majd ez a beszennyezett tudatosság] megszületik [formát ölt] a többi hét szennyezett tudatosság mezején. Olyan ez [a *tathāgatagarbha* tiszta és szennyezett aspektusa], mint az óceán, melynek felszínén hullámok képződnek, ezek [a hullámok] egymást követik, és megállás nélkül ömlenek, [de mégis az óceán] eredendő természete nyugodt, és nem érinti sem az állandótlanság hibája, sem az énbe vetett hit [hamis] teóriája. 大慧，如來藏是善不善因，能遍興造一切趣生。譬如伎兒變現諸趣，離我我所。以不覺故三緣和合，而有果生，外道不知，執為作者。無始虛偽惡習所熏，名為藏識，生於七識無明住地。譬如大海而有波浪，其體相續恒注不斷，本性清淨，離無常過，離於我論。⁷⁰

Tehát a *tathāgatagarbhának* – és azonosságukból adódóan az *ālayavijñānának* is – két aspektusa van, egy tiszta, örök lényegiség, mely a hasonlatnak megfelelően olyan, mint az óceán mélységes lényegisége, és egy állandótlán, szennyezett, sokszínű és változó aspektus, mely olyan, mint óceán felszínén a hullámok. E két aspektus valójában nem különbözik egymástól, így lehetséges, hogy a *tathāgatagarbha* mindvégig megőrzi tisztaságát, ugyanakkor a rossz berögződések által beszennyezett tároló tudatosság működése folytán minden forma és jelenség szülőanyja is egyben.

További – feltehetően Kínában keletkezett – értekezések a buddha-természet fogalmáról

A *Ratnagotravibhāga* kínai fordításán kívül fontos szövegek még a *Foxing lun* 佛性論 (T31: 1610; négy tekercs; a cím jelentése: *Értekezés a buddha-természetről*), a *Dasheng fajie wu chabie lun* 大乘法界無差別論 (T31: 1626; négy tekercs; a cím jelentése: *Értekezés a mahāyāna dharmadhatu nem különbözéséről*), és a *Dasheng qixin lun* 大乘起信論 (T32: 1666; egy tekercs; a cím jelentése: *A hit felkeltése a mahāyānában*).

A *hit felkeltése a mahāyānában* (*Dasheng qixin lun* 大乘起信論) a csak-tudat és a *tathāgatagarbha* tanok szintézisét teremtette meg. A hagyomány szerint a szerző Ásvaghoṣa (Maming 馬鳴), de sokkal valószínűbb, hogy a mű kínai apokrif, és a szerző a *dilun* 地論 iskola egyik mestere, vagy pedig az állítólagos fordító, Paramārtha.⁷¹ A szövegnek két kínai változata ismert, Paramārtha 550-ben készült „fordítása” a korábbi, és az ismertebb szöveg (T32: 1666). A később-

⁷⁰ Śikṣānanda fordítása, *Dasheng rulengqie jing* 大乘入楞伽經, hatodik fejezet (剎那品) T16: 672, p. 619, b29-c6.

⁷¹ A szöveg kínai eredetét támasztja alá az a tény is, hogy a szövegnek sem indiai, sem tibeti változata nem maradt fenn. Hamar 2004. p. 87.

bi a Tang-kori Śikṣānanda (Shichanantuo 實叉難陀; 695. körül érkezett Kínába) műve (T32: 1667), a cím ugyanaz. Ez a szöveg inkább átdolgozása az előzőnek.⁷² *A hit felkeltése a mahāyānában* rendkívüli népszerűségnek örvendett Kínában és egész Kelet-Ázsiában.⁷³

A szöveg azt tanítja, hogy a jelenségvilágban megjelenő tudat alapja a *tathāgatagarba*. A *Laṅkāvatāra sūtrá*hoz hasonlóan egyenlőségjelet tesz a *tathāgatagarba* és az *ālayavijñāna* közé, mindkettőről azt tanítja, hogy tiszta és szennyezett, megvilágosodott és nem megvilágosodott aspektusai vannak. Azt hirdeti, hogy minden lény eredendően megvilágosodott (*benjue* 本覺), azonban a tudatlanság miatt ez a természet rejtve marad a lényekben, egészen addig, amíg a gyakorlás és buddhista út eredményeképpen megtapasztalják ezt az állapotot, ezt nevezzük megtapasztalt megvilágosodásnak (*shijue* 始覺).⁷⁴

A *Foxing lun* a hagyomány szerint Vasubandhu (Tianqin 天親) írta a negyedik században, és Paramārtha (Zhendi 真諦) fordította le kínai nyelvre a hatodik században, azonban valószínűbb, hogy Paramārtha a mű szerzője.⁷⁵ Feltételezhető, hogy a *Ratnagotravibhāga* alapján írta, de nem lehet tudni biztosan, hogy mely művekből dolgozott a *Foxing lun* szerzője. Sok hasonlóság van a *Foxing lun* és a *Ratnagotravibhāga* szövege között, de az előbbi sok olyan részt tartalmaz, amely az utóbbiban nem található meg.⁷⁶ Ahogyan a cím is sugallja, a négy tekercsből álló mű központi témája a buddha-természet, melyet átfogóan tárgyal.

A mű egyik fontos gondolata, hogy a buddha-természet és az üresség nem egymás ellentétei, nem zárják ki egymást, hanem inkább egyazon végső igazság különböző megfogalmazásai:

A buddha-természet a személy és a lételemek [*dharmák*] ürességében megnyilvánuló valós jelleg [*tathatā*].

佛性者，即是人法二空所顯真如。⁷⁷

A fenti idézet érdekessége, hogy a buddha-természet fogalmát nem csak a lényekkel, hanem a lételemekkel (*dharmákkal*) is összefüggésbe hozza. A szöveg szerint azt mondani, hogy a buddha-természet létezik, vagy nem létezik egyaránt helytelen. Az a tanítás, hogy a buddha-természet eredendően létezik

⁷² Sokszor szóról szóra idézi a korábbi változat szövegét, és a nehezebben érthető részeket magyarázza. Hamar 2004. p. 87.

⁷³ Népszerűségét bizonyítja, hogy több, mint százhetven kommentárt írtak hozzá. Hamar 2004. p. 87.

⁷⁴ A szövegről bővebben lásd: Hamar 2004. pp. 87-88.

⁷⁵ Ezt a lehetőséget támasztja alá az is, hogy a nem maradt fenn sem szanszkrit, sem tibeti nyelvű szövegváltozat. Zimmermann p. 88.

⁷⁶ King, Sally B. p. 152. A *Foxing lun* szintén tartalmazza a *Tathāgatagarba sūtra* kilenc hasonlatát, azonban nem tudhatjuk, hogy az eredeti műből dolgozott, vagy pedig a *Ratnagotravibhāgából* vette át a hasonlatokat. Zimmermann p. 88.

⁷⁷ *Foxing lun*, T31: 1610, p. 787, b4-5.

(benyou 本有) azt jelenti, hogy valamennyi lény képes arra, hogy a jövőben a buddha-természetet megvalósítsa. Ez az eredendő lét semmiképpen sem a nem-lét, vagy az üresség ellentéte.⁷⁸

A fogalom későbbi, *tiantai* iskolán belüli fejlődése szempontjából fontos, hogy a szöveg a buddha-természet három típusát vagy aspektusát határozza meg, melyet három oknak nevez:

A három fajta buddha-természet a három okkal azonos. Az első az elérhetőség-ok, a második a gyakorlás-ok, a harmadik a beteljesülés-ok.⁷⁹ Az elérhetőség-ok a kettő [személy és lételemek] ürességében megnyilvánuló valós jelleget [*tathatā*] jelenti. Ezen üresség miatt valósítható meg a megvilágosodásra irányuló tudat [*bodhicitta*], a gyakorlás és a többi, majd a [buddhista] ösvény legvégén a tantest. Emiatt nevezik elérhetőség[-oknak]. Gyakorlás-oknak a megvilágosodásra irányuló tudatot [*bodhicitta*] nevezzük. Ennek a tudatnak köszönhető, hogy a harminchét fokozat, a tíz föld, a tíz tökéletesség [*pāramitā*], a segítő módszerek, majd a [buddhista] ösvény legvégén a tantest megvalósítható. Ezt nevezik gyakorlás-oknak. A beteljesülés-ok ugyanaz, mint a gyakorlás [*prayoga*]. A gyakorlásnak köszönhetően teljeseedik ki az ok, és teljeseedik ki az eredmény. A kiteljesedett ok az áldással és értelemmel végzett gyakorlást jelenti. A kiteljesedett eredmény a bölcsességnek, [a rossz karmikus okok] elvágásának és a kegyességnek erényét jelenti. E három ok közül az elsőnek lényege a nem-cselekvés, [vagyis] a princípiumnak való megfelelés, az utóbbi kettőnek lényege a cselekvés, [vagyis] az elhatározás és a gyakorlás.

三種佛性三因者：一應得因，二加行因，三圓滿因。應得因者，二空所現真如。由此空故，應得菩提心，及加行等，乃至道後法身。故稱應得。加行因者，謂菩提心。由此心故，能得三十七品、十地、十波羅蜜、助道之法，乃至道後法身。是名加行因。圓滿因者，即是加行。由加行故，得因圓滿，及果圓滿。因圓滿者，謂福慧行。果圓滿者，謂智斷恩德。此三因，前一，則以無為、如理為體。後二，則以有為、願行為體。⁸⁰

A buddha-természet három aspektusa tehát azt jelenti, hogy a buddha-természet a hétköznapi lények szintjén elvi lehetőségként létezik, a buddhizmus útját gyakorlók szintjén ösztönző erőként, a gyakorlásban és értelemben nyilvánul meg, a buddhák szintjén pedig beteljesedett formában létezik. Mindhárom aspektus a legelső, elvi síkon is megtalálható, egyszerűbben fogalmazva ez

⁷⁸ King p. 153.

⁷⁹ Bár az elnevezések különböznek, a három ok nagyjából azonos a Zhiyi és Zhanran által tanított három okkal. Az elérhetőség-ok az alapvető-okkal (*zheng yin* 正因), a gyakorlás-ok a tett-okkal (*luan yin* 緣因), a beteljesülés-ok pedig az értelem-okkal (*liao yin* 了因) mutat párhuzamot.

⁸⁰ *Foxing lun*, T31: 1610, p. 794, a12-24.

annyit jelent, hogy minden lénynek van buddha-természete. A lények buddha-természete tehát a buddhává válás jövőbeli lehetőségét és zálogát jelenti.

A *Dasheng fajie wu chabie lun* 大乘法界無差別論 szerzője a hagyomány szerint Sthiramati (Jianhui 堅慧), a fordító pedig a Tang-kori Devaprajña (Tiyun bore 提雲般若; a 7. század második felében alkotott). Ez az értekezés a *Foxing lun* alapján íródott.⁸¹ A szöveg a lényekben lévő buddha-természetet még ki nem nyílt lótuszvirághoz hasonlítja, és olyan trágyához, amelyben arany található, ezek a hasonlatok a *Tathāgatagarba sūtra* hasonlatainak hatásáról árulkodnak.⁸²

A buddha-természet fogalma a *mahāyāna Mahāparinirvāṇa sūtrában*

Utoljára, de nem utolsó sorban részletesen tárgyaljuk a *Mahāparinirvāṇa sūtrát*, amely a legnagyobb hatást gyakorolta a kínai buddhizmus buddha-természetről alkotott elképzeléseire.

A *mahāyāna Mahāparinirvāṇa sūtra* viszonylag későn keletkezett *mahāyāna sūtra*, nem lehet korábbi az i. sz. 2. századnál, mivel utal és idéz a *Lótusz* és a *Śūraṅgamasamādhi-nirdeśa sūtrákból*. A fő szövegekpusz i. sz. 300 körül keletkezhetett Kasmírban, majd a rá következő évszázadban kibővítették.⁸³

A *Mahāparinirvāṇa sūtra* (a továbbiakban rövidebb nevén: *Nirvāṇa sūtra*) megjelenését rendkívül élénk érdeklődés követte Kínában. Olyan sok kommentárt írtak hozzá, hogy amikor a Liang-dinasztia Wu császára 梁武帝 (uralkodott: 502–549) elrendelte ezek összegyűjtését, összesen hetvenegy kommentár került elő. Így keletkezett *A Mahāparinirvāṇa sūtra kommentárjainak gyűjteménye* (*Dapan niepan jing jijie* 大般涅槃經集解; T37: 1763) című gyűjtemény.⁸⁴ Ez volt az a korszak a Déli dinasztiák történetében, amelyben a legtöbbet foglalkoztak a *Nirvāṇa sūtra* tanításaival. A *Nirvāṇa sūtra* köré egy kínai buddhista iskola is szerveződött, a *Nirvāṇa* iskola, amely fő feladatának tekintette a *Nirvāṇa sūtra* tanításainak hirdetését és értelmezését. A Liang- (502–557) és Chen-dinasztiák (557–589) végére az érdeklődés kissé alábbhagyott,

⁸¹ Zimmermann p. 89.

⁸² *Dasheng wu chabie lun* 大乘法界無差別論: A szennyezettség elrejtik, körültekerik, betakarják [a buddha-természetet], így az nem lehet a lények javára, olyan, mint a még ki nem nyílt lótuszvirág, vagy a trágyában heverő arany. 煩惱藏纏覆，不能益眾生，如蓮華未開，如金在糞中。(T31: 1626: 893, b23-24)

⁸³ A *Mahāparinirvāṇa sūtrának* két fő szövegtípusa van. Az első, valószínűleg korábbi mű hīnayāna szöveg. Páli, szanszkrit és kínai nyelven is megmaradt, ez Buddha hagyományos életrajzainak legfőbb forrása. A másik szövegtípus a *mahāyāna Nirvāṇa sūtra*, ez csak kínai és tibeti nyelven maradt fenn (az eredeti szanszkrit szövegnek csak részei maradtak fenn). Habár említést tesz Buddha életének utolsó időszakában történt néhány eseményről, ez csupán keret a műben kifejtett *mahāyāna* eszmékhez. Liu 1982. p. 63.

⁸⁴ Hamar p. 71.

és a *prajñāpāramitā* irodalomra helyeződött a hangsúly. Azonban a buddha-természet és a megvilágosodás egyetemességének tanításával kapcsolatos viták a *sanlun* és *tiantai* hagyományokon belül is folytatódtak.

A *Mahāparinirvāṇa sūtra* kínai fordításai

Jelenleg három különböző kínai fordítása ismert. A legkorábbi fordítás a híres zárándok Faxian 法顯 (?–423) és Buddhahadra (Fotuobatuoluo 佛陀跋陀羅; 359–429) közös munkája, 418-ban készült el a déli fővárosban, Jiankangban 建康. Címe *Foshuo dapan nihuan jing* 佛說大般泥洹經 (T12: 376). Faxian fordítása nagyjából megegyezik Dharmakṣema később keletkezett fordításának első öt fejezetével, ezért úgy is nevezik, hogy „első rész” (*qian fen* 前分).⁸⁵ A második fordítás néhány évvel később, 421-ben készült el. A fordító Dharmakṣema (Tanwuchen 曇無讖; 385–431), aki az Északi Liang 北涼 királyságban élt. Ennek címe *Dapan niepan jing* 大般涅槃經 (T12: 374), és ezt nevezik „északi szövegnek” (*beiben* 北本). Ez a fordítás tizenhárom fejezetből áll, és az első öt fejezet nagyjából azonos Faxian fordításával. A harmadik fordítás, melynek címe szintén *Dapan niepan jing* 大般涅槃經 (T12: 375) dél-Kínában keletkezett 436 körül. Az alkotók: Huiyan 慧嚴 (363–443), Huiguan 慧觀 (?–453) és Xie Lingyun 謝靈運 (385–433). Ez a „déli szöveg” (*nanben* 南本) nem egy új fordítás, hanem az „északi szöveg” stilisztikai átdolgozása. A szerzők nem használták a szanszkrit eredetit, ezért bár rendkívül népszerű, az „északi szöveghez” képest kevésbé megbízható.⁸⁶

A *Mahāparinirvāṇa sūtra* tanításai a buddha-természetről

Kínában a *Nirvāṇa sūtra* jelentette a buddha-természet tanulmányozásának legfontosabb alapszövegét. A buddha-természet gondolata a *Nirvāṇa sūtra* megjelenésével vált igazán népszerűvé Kínában, a továbbiakban pedig ez volt az a szöveg, amelyet e témával kapcsolatban legtöbbet idéztek, és amelynek tanításai a filozófiai viták során mérvadóak voltak.⁸⁷ A *Nirvāṇa sūtrában* kifejtett buddha-természet tantételének helyes megértése nélkül a fogalom kínai buddhizmusban való szerepét és fejlődését sem tudnánk átlátni. Mindezek miatt a fentieknél részletesebben elemezzük a *sūtra* buddha-természettel kapcsolatos

⁸⁵ Lehetséges, hogy ez az első öt fejezet eredetileg egy önálló mű volt, ezt a véleményt támasztja alá, hogy ez a rész szerkezetét és tartalmát tekintve is egy egységes művet alkot, továbbá az, hogy két olyan fordítás is létezik, amely csak ezt az „első részt” tartalmazza, az egyik Faxian fent említett fordítása, a másik pedig egy tibeti fordítás. Liu 1984. p. 64.

⁸⁶ Liu 1982. pp. 63–64. A tanulmányozott szövegrészek összehasonlításakor nagyon kevés elterést találtam az északi és a déli szöveg között.

⁸⁷ Liu 1984. p. 57. Zhanran *A gyémánt penge* című értekezésében legtöbbet a *Nirvāṇa sūtrából* idéz.

tantételeit. A kínai buddhista gondolkodók általában három kérdést fogalmaztak meg a buddha-természettel kapcsolatban: 1. Mi a buddha-természet? 2. Mít jelent a *sūtrában* az, hogy a lényeknek van buddha-természetük? 3. Vajon kivétel nélkül minden lénynek van buddha-természete?⁸⁸

A buddha-természetet a *Nirvāṇa sūtra* egyik központi tantétele. A szöveg szerint ez a *sūtra* képviseli az eszményi Dharmát, mivel két nagyon lényeges tanítelt hirdet. Az egyik az, hogy a *Tathāgata* örök, vagyis a *nirvāṇa* nem jelent végső ellobbanást és megsemmisülést, a másik pedig az, hogy minden lénynek van buddha-természete.

Valóban meghallani a Dharmát annyit jelent, mint meghallgatni és elfogadni a *Nirvāṇa sūtra* [tanítását]. A *Mahāparinirvāṇa sūtrában* azt halljuk, hogy [a lényeknek] van buddha-természetük, és a *Tathāgata* végül nem [tér meg] a legtökéletesebb végső *nirvāṇába* [*parinirvāṇa*].⁸⁹
真聽法者，即是聽受大涅槃經。大涅槃中聞有佛性，如來畢竟不般涅槃。

A szövegben azt is kinyilatkoztatásra kerül, hogy a *Nirvāṇa sūtra* pontosan azért a legkiválóbb minden *sūtra* közül, mert azt tanítja, hogy minden lénynek van buddha-természete, és ez minden tanítás kvintesszenciája.

Mint ahogy valamennyi folyó a tengerbe ömlik, ugyanígy minden *sūtra* és a meditáció minden formája a *mahāyāna Mahāparinirvāṇa sūtrához* vezet. Miért? Azért, mert végérvényesen és tökéletesen megtanítja azt, hogy [minden lénynek] van buddha-természete.⁹⁰

譬如眾流皆歸于海，一切契經諸定三昧，皆歸大乘大涅槃經。何以故？究竟善說有佛性故。

A buddha-természet meghatározásakor a *Nirvāṇa sūtra* két aspektust különböztet meg: a buddhákra vonatkozó buddha-természetet és a lényekre vonatkozó buddha-természetet. Az első értelemben a buddha-természet nagyon leegyszerűsítve nem más, mint a buddhák természete.

Jó fiam! Ezért én a számos *sūtrában* azt tanítom, hogy ha valaki meglátja [megérti] a tizenkét tagú oksági láncolatot, akkor meglátja a Dharmát, aki pedig a Dharmát meglátja, az meglátja Buddhát. Buddha azonos

⁸⁸ Liu 1982. pp. 64-65.

⁸⁹ A *parinirvāṇa* a Buddha létforgatagból való teljes, tökéletes és végső eltávozását jelenti, ez az az állapot, melyben minden karmikus ok maradéktalanul megsemmisült, ezért innen nincs visszatérés a *samsārába*. Az idézet forrása: *Nirvāṇa sūtra* T12: 374, p. 511, a16-18.

⁹⁰ *Nirvāṇa sūtra*, 4. fejj.: A *Tathāgata* természetéről 如來性品. (T12: 374, p. 414, c29-p. 415, a2).

a buddha-természettel. Miért? Azért, mert minden Buddhának ez [a buddha-természet] a természete.⁹¹

善男子！是故我於諸經中說，若有人見十二緣者，即是見法，見法者，即是見佛。佛者即是佛性。何以故？一切諸佛以此為性。

A buddha-természet felfoghatatlan és csodálatos. A Buddhák és *Tathāgaták* világát alkotja, a *śrāvakák* és *pratyekabuddhák* nem ismerik.⁹²

佛性者不可思議。乃是諸佛如來境界，非諸聲聞緣覺所知。

Aki valóban megérti [a tanítás] értelmét, az tudja, hogy minden lénynek egyaránt van buddha-természete. A buddha-természet értelme pedig a teljes és tökéletes megvilágosodás (*anuttara-samyak-sambodhi*).⁹³

真知義者，知諸眾生悉有佛性。佛性義者，名為阿耨多羅三藐三菩提。

A buddha-természet azonos a *Tathāgatával*, a *Tathāgata* azonos [a buddhák] valamennyi megkülönböztető tulajdonságával.⁹⁴ A megkülönböztető tulajdonságok azonosak a megszabadulással, a megszabadulás azonos a *nirvāṇával*, a *nirvāṇa* pedig azonos a megkülönböztető tulajdonságokkal. Értelmüket nem lehet egymástól elválasztani, megkülönböztetni.⁹⁵

佛性即是如來，如來即是一切不共之法。不共之法即是解脫，解脫即是涅槃，涅槃即是不共之法。於是義中不能分別。

A buddha-természet ismertetőjegyeiről, a buddha lét állapotának jellemzőiről a következőket írja a szöveg:

Mondd, hogyan ismerik fel a *bodhisattvák* a buddha-természetet? A buddha-természetnek van hat [ismertetőjegye]. Mi ez a hat? Egy: örök, kettő: tiszta, három: valós, négy: jóságos, öt: a jövőben [mindenki számára] meglátható, hat: igaz. Továbbá van még hét tény, az első az, hogy bizonyítható⁹⁶, a többi hat pedig ugyanaz, mint fent.⁹⁷

⁹¹ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejj.: Oroszlánüvöltés [Simhanāda] bodhisattva 師子吼菩薩品 (T12: 374, p. 524, a28-b1).

⁹² *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejj.: Oroszlánüvöltés bodhisattva (T12: 374, p. 526, b1-2).

⁹³ *Nirvāṇa sūtra*, 8. fejj.: Tiszta gyakorlatok 梵行品 (T12: 374, p. 463, c21-22).

⁹⁴ A megkülönböztető tulajdonságok azok, melyek csak a buddhákat jellemzik, más lényeket nem.

⁹⁵ *Nirvāṇa sūtra*, 12. fejj.: Kāśyapa bodhisattva 迦葉菩薩品 (T12: 374, p. 576, a29-b2).

⁹⁶ A bizonyíthatóság azt jelenti, hogy bárki megvalósíthatja, és ezáltal bizonyosságot nyer létezésére felől.

⁹⁷ *Nirvāṇa sūtra*, 10. fejj.: Mahāvairocana nagy erényű király bodhisattva 光明遍照高貴德王菩薩品 (T12: 374, p. 513, a3-5).

云何菩薩知於佛性？佛性有六。何等為六？一常、二淨、三實、四善、五當見、六真。復有七事，一者可證，餘六如上。

A *Tathāgatā*ban és a buddha-természetben van, ami megvan és van, ami nincs meg. Megvan bennük [Buddha] harminckét elsőrendű és nyolevan másodrendű [fizikai] tulajdonsága, a tíz erő, a négy félelemnélküliség, a három egy helyben nyugvó gondolat, a hatalmas együttérzés, a hatalmas kegyelem, a minden akadály legyőzésének (*śūraṅgama*) mérhetetlen *samādhija*, a gyémánt (*vajra*) mérhetetlen *samādhija*, az *upāya* mérhetetlen *samādhija*, az öt bölcsesség pecsétjének mérhetetlen *samādhija*, ezek azok, amik megvannak [a buddha-természetben]. Nincsenek meg bennük a *Tathāgata* múltbeli temérdek jó, nem jó és semleges karmikus okai és ezeknek karmikus eredményei, a szennyezettségek, az öt *skandha* és a tizenkét tagú oksági láncolat. Ezek azok, amik nincsenek meg a buddha-természetben.⁹⁸

如來佛性則有二種，一者有，二者無。有者，所謂三十二相、八十種好、十力、四無所畏、三念處、大慈、大悲、首楞嚴等無量三昧、金剛等無量三昧、方便等無量三昧、五智印等無量三昧，是名為有。無者，所謂如來過去諸善不善無記業因、果報、煩惱、五陰、十二因緣。是名為無。

A fenti idézetekből az következik, hogy a buddha-természetben megtalálhatók a buddhákra jellemző tulajdonságok, viszont semmi olyan jelleg nincs benne, ami a *saṃsāra* sajátja.⁹⁹ A buddha-természet megtalálható ugyan a lényekben és ennek következtében a *saṃsārā*ban, de a *saṃsāra* múlandó tulajdonságai nincsenek jelen a buddha-természetben.

A *sūtra* az üres térhez is hasonlítja a buddha-természetet, és megállapítja, hogy az nem született, nem keletkezett, nem teremtett és nem összetett:

Jó fiam! Az üres tér nem született, nem keletkezett, nem létrehozott, nem teremtett, és nem összetett lételem. A *Tathāgata* ugyanilyen, nem született, nem keletkezett, nem létrehozott, nem teremtett, és nem összetett lételem. Amilyen a *Tathāgata*, ugyanolyan a buddha-természet is.¹⁰⁰

善男子！虛空非生，非出，非作，非造，非有為法。如來亦爾，非生，非出，非作，非造，非有為法。如如來性佛性亦爾。

A fentiekből arra a következtetésre juthatnánk, hogy csakis a buddhákban van buddha-természetük, mivel a lények a létforgatagban léteznek, amely alap-

⁹⁸ *Nirvāṇa sūtra*, 12. fejt.: Kāśyapa bodhisattva (T12: 374, p. 574, b14-20).

⁹⁹ Liu 1982. pp. 68-69.

¹⁰⁰ *Nirvāṇa sūtra*, 7. fejt.: Szent gyakorlatok 聖行品 (T12: 374, p. 447, c9-12).

vetően más jellemzőkkel bír, mint a buddha-természet, aki pedig megszabadult a *saṃsārā*ból és megvalósította a *nirvāṇát*, azt már nem lénynek, hanem buddhának nevezzük. Ez a következtetés azonban mégsem volna helyes, hiszen a *Nirvāṇa sūtra* több helyen is kijelenti, hogy minden lénynek van buddha-természete. Viszont ha elfogadjuk azt, hogy a buddha-természet eredendően tiszta és azonos a buddhák tulajdonságaival, akkor fölmerül az a kérdés, hogy hogyan lehetséges, hogy a lényekben mindez megvan, és mégis tudatlanság és szennyezettség jellemzi őket? Az egyik lehetséges válasz az, hogy az a kijelentés, hogy a lényeknek van buddha-természetük, nem azt jelenti, hogy valóban birtokolják ezeket a tulajdonságokat, hanem csak annyit jelent, hogy megvan bennük a képesség, hogy a jövőben szert tegyenek a buddhák természetére.¹⁰¹ A *Nirvāṇa sūtra* a következőképpen határozza meg a *you* (birtokolni; volt / van / lesz) szó értelmét:

Jó fiam! A birtokolásnak mindig három fajtája [jelentése] van. Az egyik az, hogy a jövőben birtokolni fogja, a másik az, hogy most birtokolja, a harmadik pedig az, hogy a múltban birtokolta. Valamennyi élőlény a jövőben el fogja érni a teljes és tökéletes megvilágosodást (*anuttarasamyak-sambodhi*), ezt nevezzük a [lények] buddha-természetének. A jelenben valamennyi élőlény tulajdona a szennyezettségek számtalan köteléke, ezért most nem birtokolják a [buddhák] harminckét elsőrendű és nyolcvan másodrendű tulajdonságait. Valamennyi élőlény a múltban már elvágott [néhány] szennyezettséget, ezért a jelenben megláthatják a buddha-természetet.¹⁰² Emiatt hirdetem örökkön-örökké, hogy valamennyi lénynek van buddha-természete, sőt még az *icchantikák*knak¹⁰³ is van buddha-természetük. Az *icchantikák*ban nincsenek jó *dharmák*, a buddha-természetük mégis jóságos, és mivel a jövőben lesz majd [buddha-természetük], azt mondom, hogy az *icchantikák*knak is van buddha-természetük. Miért? Azért, mert az *icchantikák* a jövőben egész biztosan el fogják érni a teljes és tökéletes megvilágosodást (*anuttarasamyak-sambodhi*). Jó fiam! Olyan ez, mint amikor egy embernek van otthon tejfőle, és egy másik ember megkérdezi tőle, hogy van-e vaja, amire ő azt feleli, hogy van. A tejfől valójában nem vaj, de mivel a megfelelő ügyes eszközökkel [a tejfölből vajat] lehet készíteni, ezért azt mondja, hogy van vaja. Így van ez az élőlények esetében is. Minden [élőlénynek] van tudata, és minden, aminek tudata van, egészen biztosan eléri a jövő-

¹⁰¹ Liu 1982. pp. 69-70.

¹⁰² Meglátni a buddha-természetet még nem jelenti annak megvalósítását. Ebben az esetben csak annyit jelent, hogy a lény tudatára ébred a buddha-természet jövőbeli megvalósíthatóságának lehetőségére.

¹⁰³ Az *icchantikák* (javíthatatlanul gonosz lények) kérdését a továbbiakban részletesen tárgyaljuk.

ben a teljes és tökéletes megvilágosodást (*anuttara-samyak-sambodhi*). Emiatt hirdetem örökkön-örökké, hogy valamennyi lénynek van buddha-természete.¹⁰⁴

善男子！有者凡有三種。一未來有，二現在有，三過去有。一切眾生未來之世，當有阿耨多羅三藐三菩提，是名佛性。一切眾生現在悉有煩惱諸結，是故現在無有三十二相、八十種好。一切眾生過去之世有斷煩惱，是故現在得見佛性。以是義故，我常宣說一切眾生悉有佛性，乃至一闍提等亦有佛性。一闍提等無有善法，佛性亦善，以未來有故，一闍提等悉有佛性。何以故？一闍提等定當得成阿耨多羅三藐三菩提故。善男子！譬如有人家有乳酪。有人問言：汝有蘇耶？答言：我有。酪實非蘇，以巧方便定當得故，故言有蘇。眾生亦爾！悉皆有佛性。凡有心者，定當得成阿耨多羅三藐三菩提。以是義故，我常宣說一切眾生悉有佛性。

Tehát a *Nirvāṇa sūtra* szerint az, hogy a lényeknek van buddha-természetük, valójában azt jelenti, hogy minden tudatos élőlénynek a jövőben lesz buddha-természete. A fenti idézet alapján arra következtethetünk, hogy a buddha-természet elérésének alapfeltétele a tudat és a tudatosság. Az a kijelentés, hogy minden tudattal rendelkező lény el fogja érni a buddha-természetet egyben azt is implikálja, hogy aminek nincs tudata, az nem érheti el a buddhaságot. Ez a gondolat nem tér el a buddhizmus alaptanításaitól, amely szintén azt hirdeti, hogy a nemes nyolcas út követése minden lényt elvezethet a szenvedés megszüntetéséhez, vagyis a *nirvāṇához*. A *Nirvāṇa sūtra* azt fejté ki, hogy mivel a lényeknek van tudatuk, vagyis képesek tanulni és gyakorolni, a buddhák pedig a lények tanítását, megmentését tűzték ki célul, ezért a jövőben kivétel nélkül minden lény el fogja érni a megvilágosodást. Ez viszont semmiképpen sem jelenti azt, hogy már a jelenben beteljesítették volna azt.¹⁰⁵

Ha valaki a következőket mondja: – Én már megvalósítottam a teljes és tökéletes megvilágosodást. Miért is? Azért, mert van buddha-természetem, és akinek van buddha-természete, az egészen biztosan megvalósítja a teljes és tökéletes megvilágosodást. Ezen okok miatt én már elértem a tökéletes bölcsességet [*bodhi*]. – Akkor tudnunk kell, hogy ez az ember a legsúlyosabb bünt [*pārājika*]¹⁰⁶ követte el. Miért? Mert van ugyan buddha-természete, de mivel még nem gyakorolta a számos üdvös cselekedetet és ügyes módszert [*upāya*], ezért még nem látta meg [buddha-természetét]. Mivel még nem látta meg [buddha-természetét], ezért lehetetlen, hogy elérte volna a teljes és tökéletes megvilágosodást.¹⁰⁷

¹⁰⁴ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejt.: Oroszlánüvöltés bodhisattva, T12: 374, p. 524, b25-c10.

¹⁰⁵ Liu 1982 pp. 70-71.

¹⁰⁶ A négy legsúlyosabb bűn [*pārājika*]: a paráznság, lopás, ölés és hazugság.

¹⁰⁷ *Nirvāṇa sūtra* 4. fejt.: A *Tathāgata* természetéről T12: 374, p. 405, b12-18.

若有說言：我已成就阿耨多羅三藐三菩提。何以故？以有佛性故，有佛性者，必定當成阿耨多羅三藐三菩提。以是因緣我今已得成就菩提。當知是人則名為犯波羅夷罪。何以故？雖有佛性，以未修習諸善方便，是故未見。以未見故，不能得成阿耨多羅三藐三菩提。

Bár rendelkeznek a buddhává válás képességével, a lények mégis erőfeszítéseket kell tegernek azért, hogy buddha-természetük megnyilvánuljon, ehhez szükség van erkölcsre, meditációra és tanulásra. Ezt a következő példázatot segítésével tanítja a *sūtra*:

Ha [valaki] azt mondja, hogy nem szükséges a nemes [nyolcas] utat gyakorolni, akkor ez nem igaz. Jó fiam! Olyan ez, mint amikor egy ember a pusztában vándorol, majd szomjasan és eltörődve egy kútra bukkan. Az a kút sötét és mély, [az ember] még ha nem is látja a vizet, tudnia kell, hogy egész biztosan van benne. Ez az ember ügyes módszerrel talál vödröt és kötelet, és miután kimerte [a kútból], csak azután látja meg [a vizet]. A buddha-természet ugyanilyen, habár minden lényben megtalálható, mégis gyakorolni kell a makulátlan nemes [nyolcas] utat, és csak azután láthatjuk meg. Jó fiam! Ha van szezámagunk, akkor olajat nyerhetünk belőle, de ha elvetjük [az olaj kinyeréséhez szükséges] megfelelő módszereket, akkor nem látjuk meg az olajat. Így van ez a cukornád [és a cukor] esetében is. [...] Habár a lehetőség megvan, mégis ha [a lényeknek] nincs jó karmájuk, és ha nem lenne [a buddhák] természetfeletti ereje, akkor [a lények] nem lennének képesek meglátni a fű gyökerét a földben, és a föld alatt lévő vizet. Mivel a föld beborítja [ezeket], a lények nem látják. A buddha-természet ugyanilyen, ha nem gyakoroljuk a nemes [nyolcas] utat, akkor nem láthatjuk meg.¹⁰⁸

若言不須修聖道者，是義不然。善男子！譬如有人行於曠野，渴乏遇井。其井幽深，雖不見水，當知必有。是人方便求覓罐綆，汲取則見。佛性亦爾，一切眾生雖復有之，要須修習無漏聖道，然後得見。善男子！如有胡麻，則得見油，離諸方便，則不得見。甘蔗亦爾。[...] 雖是有法，若無善業神通力，則不能見地中草根及地下水。以地覆故，眾生不見。佛性亦爾，不修聖道，故不得見。

Tehát a buddha-természet úgy van meg a lényekben, ahogyan a megfelelő eszközök alkalmazásával olajat préselhetünk a magvakból, vaját készíthetünk a tejfölből és vizet merhetünk egy kútból. Minden esetben szükség van egyéni erőfeszítésre. A föld alatt lévő víz, fűgyökér jelképek hasonlítanak a *Tathāgata-garbha sūtra* hasonlataihoz, mivel ezekben is egy elfedő közegbe rejtett értékről van szó. A *Nirvāṇa sūtra* viszont megnevezi azokat a módszereket amelyekkel a bennünk lévő kincset felfedezhetjük, valósággá válthatjuk. Itt egyértelmű-

¹⁰⁸ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejj.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 555, b9-18.

en egy fejlődési folyamatról, a vallásgyakorlat által előírt fokozatos erőfeszítéstről van szó. A lények a buddha-természetet a jövőben érik el, és azt követően már nem lényeknek hanem buddháknak nevezzük őket. A *Nirvāṇa sūtra* azt is tanítja, hogy a lényeknek a jelenben még nincs kiteljesedett formában létező buddha-természetük:

Tehát [a lények] buddha-természete nem létező és nem nemlétező, létező és nemlétező is egyben. Miért mondjuk azt, hogy létező? Mert minden lénynak van / lesz [buddha-természete]. A számos élőlény [életeinek láncolata] nem szakad meg, [haláluk után] nem szűnnek meg létezni, olyanok, mint a lámpaláng [mely egyik lámpásból a másikba vándorol], majd végezetül el fogják érni a teljes és tökéletes megvilágosodást. Ezért mondjuk azt, hogy létező. [Vagyis a lényeknek van buddha-természetük.] Miért mondjuk azt, hogy nemlétező? Mert a jelenben egyetlen lény sem birtokolja még az örök, boldog, személyes és tiszta buddha-dharmák összességét. Ezért mondjuk azt, hogy nemlétező. [Vagyis a lényeknek nincs buddha-természetük.] Lét és nemlét egységét nevezzük középútnak.¹⁰⁹
 是故佛性非有非無，亦有亦無。云何名有？一切悉有。是諸眾生不斷不滅，猶如燈焰，乃至得阿耨多羅三藐三菩提。是故名有。云何名無？一切眾生現在未有一切佛法，常樂我淨。是故名無。有無合故，即是中道。

A fentiek értelmében nem állíthatjuk kategorikusan azt, hogy a lényeknek van buddha-természetük, sem azt, hogy nincs buddha-természetük, hanem a középút axiómáját alkalmazva: sem nem létező, sem nem nem létező, egyszerre létező és nem létező.

A *Nirvāṇa sūtra* megállapítja, hogy buddha-természetnek van oka, és van eredménye.¹¹⁰ Két fajta okot határoz meg: egy alapvető- és egy kiegészítő-okot (feltétel- vagy tett-okot). Az alapvető-ok a tudattal bíró lényeket jelenti, akik számára kivétel nélkül lehetséges az, hogy a jövőben a buddha létet megvalósítsák, a kiegészítő-ok a tanulást, gyakorlást, meditációt jelenti, melyre minden esetben szükség van ahhoz, hogy egy lény a benne rejlő buddha-természetet megvalósítsa.

A lények buddha-természetének két fajta oka van, az egyik az alapvető-ok, a másik a kiegészítő-ok. Alapvető-oknak nevezzük a számos élőlényt. Kiegészítő-oknak nevezzük a hat tökéletességet [*pāramitā*].¹¹¹

¹⁰⁹ *Nirvāṇa sūtra*, 12. fejr.: Kāśyapa bodhisattva T12: 374, p. 572, b18-23.

¹¹⁰ Liu megjegyzi, hogy valójában nem alkalmazhatnánk az ok és eredmény fogalmakat a buddha-természetre, mivel az a *samsāra*, vagyis a kettősségek világán kívül található, és ezért minden dualitást kifejező fogalom használata helytelen. Azonban, mivel a lények a kettősségek világán belül vannak, ezért az élőlények vonatkozásában mégiscsak lehet ok és eredmény aspektusokról beszélni. Liu 1982. p. 74.

¹¹¹ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejr.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 530, c15-17.

眾生佛性亦二種因，一者正因，二者緣因。正因者謂諸眾生。緣因者謂六波羅蜜。

[A lények buddha-természetének] két fajta oka létezik, az egyik az alapvető-ok, a másik a kiegészítő-ok. Az alapvető-ok olyan, mint a tej, amelyből tejfől lesz. A kiegészítő-ok olyan, mint a bor és a melegség [melyeknek hatására a tejből tejfől lesz]. Mivel a tejből készül, ezért a tejben megvan a tejfől természete.¹¹²

因有二種，一者正因，二者緣因。正因者如乳生酪。緣因者如醪煖等。從乳生故，故言乳中而有酪性。

A hasonlatban a tej felel meg az alapvető-oknak, mivel ez a tejfől alapanyaga, azonban megfelelő módszerekre is szükség van ahhoz, hogy a folyamat végbemenjen, ez a kiegészítő-ok, vagy más néven tett-ok. A buddha-természet megnyilvánulásának alapvető-oka maga az élőlény, mivel neki van tudata, amely képes a fejlődésre. Azonban ahhoz, hogy egy lény beteljesítse buddha-természetét mindenképpen szükség van kiegészítő-okokra, ez pedig nem más, mint a buddhista út követése. Az okok és eredmények ennél összetettebb rendszere is megtalálható a szövegben:

Jó fiam! A buddha-természetnek van oka, van ok-oka¹¹³, van eredménye, és van eredmény-eredménye. Az ok a tizenkét tagú oksági láncolat [*pratītya-samutpāda*]. Az ok-oka a bölcsesség [*prajñā*]. Az eredmény a teljes és tökéletes megvilágosodás. Az eredmény-eredménye a legfelsőbb *mahāparinirvāṇa*.¹¹⁴

善男子！佛性者，有因，有因因，有果，有果果。有因者，即十二因緣。因因者，即是智慧。有果者，即是阿耨多羅三藐三菩提。果果者，即是無上大般涅槃。

A tizenkét tagú oksági láncolaton való meditáció eredménye a bölcsesség, ezért nevezi a tizenkét tagú oksági láncolatot oknak, az abból fakadó bölcsességet pedig az okon alapuló oknak.¹¹⁵ Eredményről csakis a lények vonatkozásában beszélhetünk, mivel a buddhaság elérése a tizenkét tagú oksági láncolaton való meditáció és az ebből fakadó bölcsesség eredménye. Abszolút értelemben a buddhák vonatkozásában a megvilágosodás, a *mahāparinirvāṇa* és a buddha-természet nem nevezhető eredménynek. A lények esetében elmondhatjuk azt, hogy a tökéletes megvilágosodás eredménye a *mahāparinirvāṇa*, ezért nevezi az

¹¹² *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejt.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 530, b26-29.

¹¹³ Az ok-oka azt jelenti, hogy, ha A-nak oka B, és B-nek oka C, akkor C az A-nak ok-oka. Ugyanezt jelenti az eredmény-eredménye is.

¹¹⁴ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejt.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 524, a5-8.

¹¹⁵ Liu 1982. p. 75.

előbbit eredménynek, az utóbbit pedig az eredményen alapuló eredménynek.¹¹⁶ Végső soron a buddha-természet önmagában sem nem ok, sem nem eredmény:

Jó fiam! Ami ok és nem eredmény, azt nevezzük [a lények] buddha-természetének. Ami eredmény, de nem ok, az olyan, mint a *mahāparinirvāna*. Ami ok is és eredmény is, az olyan, mint a tizenkét tagú oksági láncolat során keletkező *dharmák*. Ami nem ok és nem eredmény, azt nevezzük buddha-természetnek.¹¹⁷

善男子！是因非果，如佛性。是果非因，如大涅槃。是因是果，如十二因緣所生之法。非因非果，名為佛性。

A lények esetében a buddha-természet csak ok, és nem eredmény, mivel egy jövőben elérhető lehetőséget jelent. A tökéletes *nirvāna* csak eredmény, mivel minden szennyezettség és kötelék végső elvágását jelenti, amelyet nem követ újabb születés. A tizenkét tagú oksági láncolat során keletkező *dharmák* okok és eredmények is egyben, mivel a *samsārā*ban léteznek, tehát múltbeli események során jönnek létre, és jövőbeli eseményeket határoznak meg. A buddhák buddha-természete sem nem ok, sem nem eredmény, mivel egy minden dualitást meghaladó abszolút princípiumot testesít meg.¹¹⁸

A szöveg sokszor kijelenti, hogy minden lény képes a jövőben megvalósítani a buddha-természetet, és hogy a lények a buddha-természet alapvető-okai. Az, hogy ennek mi az oka, néha egymásnak ellentmondó hasonlatok segítségével érzékelteti a szöveg.¹¹⁹

Az egyik ilyen hasonlat lényege röviden a következő: Egy harcos egy ragyogó ékkövel a szemöldökei között született. Egyszer egy harc során ez az ékkő egy ütés következtében beágyazódott a bőre alá. Az ütés pillanatában, a harc hevében ő ezt nem érzekelte, így nem értette, hogy hova tűnhetett. Ezért megkérte a legjobb orvost, hogy vizsgálja meg. A jó orvos észrevette, hogy az ékkő a bőre alatt van, és egy fényes tükörben a harcosnak is megmutatta.¹²⁰ A hasonlat arra enged következtetni, hogy a buddha-természet eredendően a lények sajátja, azonban tudatlanságuk miatt, és a sok szennyezettség miatt ők nem ismerik fel eredendő természetüket. Ez a hasonlat az eredendően tiszta tudatosság tanát idézi, melyet többek között *A hit felkeltése a mahāyānában* értekezés is hirdet, és a *dilun* és *shelun* iskolák is vallottak. Ezek az iskolák azt tanították, hogy a tiszta tudat minden lénynek eredendően sajátja, viszont a szennyezettség és tudatlanság miatt ők nincsenek tudatában ennek.¹²¹

¹¹⁶ Liu 1982. p. 76.

¹¹⁷ *Nirvāna sūtra*, 11. fej.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 524, a12-15.

¹¹⁸ Liu 1982. pp. 76-77.

¹¹⁹ Liu 1982. p. 77.

¹²⁰ Liu 1982. pp. 77-78., T12: 374, p. 408 a9-b11.

¹²¹ Liu 1982 p. 78.

Egy másik hasonlat így hangzik:

Buddha mondta: Jó fiam! A személyes én¹²² a *tathāgatarbhāt* jelenti. Az, hogy minden lénynek van buddha-természete, a személyes én értelme. Az ilyen értelemben vett személyes ént a kezdetektől fogva, állandóan megszámlálhatatlanul sok szennyezettség takarja el, ezért a lények nem láthatják. Jó fiam! Olyan ez, mint amikor egy szegény asszony házában hatalmas mennyiségű színarany volt elrejtve. A család öregje és fiatalja egyaránt nem tudott róla. Egyszer egy idegen ember, aki az ügyes módszerek jó ismerője volt, ezt mondta az asszonynak: – Én most felfogadlak téged, gyomlálhatnál gazt számomra. Az asszony így válaszolt: – Nem tehetem. Ha te meg tudnád mutatni nekem a színarany rejtékhelyét, akkor nagyon gyorsan megtenném. Az ember ismét így szólt: – Ismerem az ügyes módszert, és meg tudom mutatni neked. Az asszony így felelt: – Még családunk öregje és fiatalja sem tudja, hogyan is tudhatnád te? Az ember így szólt: – Megpróbálhatom most? Az asszony így felelt: – Én is látni akarom, megmutathatod nekem. Ez az ember azonnal kiásta a házban lévő színarany rejtékhelyét. Amikor az asszony meglátta, szívből örvendezett, álmélkodott és nagyon nagyra becsülte ezt az embert. Jó fiam! A lények buddha-természete is ilyen, a lények nem láthatják meg, úgy ahogyan a szegény emberek sem ismerték a kincs rejtékhelyét. Jó fiam! Én most egyetemesen kinyilatkoztatom, hogy a lényekben lévő buddha-természetet a számos szennyezettség elfedi és elrejtí. Olyan ez, mint ahogy annál a szegény embernél is színarany volt elrejtve, de nem láthatta. A *Tathāgata* ma egyetemesen kinyilatkoztatta [ezt] a lényeknek, és sokan ráébredtek, hogy az elrejtett kincs a buddha-természetet jelképe. Miután a számos élőlény ezt meglátta, szívből örvendezett, és tisztelettel fordult menedékért a *Tathāgatához*. Aki [a történetben] az ügyes módszerek jó ismerője volt, az a *Tathāgata*. A szegény asszony a számtalan sok élőlény [jelképe]. Az elrejtett színarany pedig a buddha-természet [jelképe].¹²³

佛言：善男子！我者，即是如來藏義。一切眾生悉有佛性，即是我義。如是我義，從本已來，常為無量煩惱所覆，是故眾生不能得見。善男子！如貧女人舍內多有真金之藏。家人大小無有知者。時有異人善知方便，語貧女人：我今雇汝，汝可為我耘除草穢。女即答言：我不能也。汝若能示我子金藏，然後乃當速為汝作。是人復言：我知方便，能示汝子。女人答言：我家大小尚自不知，況汝能

¹²² A *Nirvāṇa sūtra* azt tanítja, hogy a *nirvāṇa* örök, boldog, személyes és tiszta. A személyes szó ugyanaz, mint az én (*wo* 我).

¹²³ *Nirvāṇa sūtra*, 4. fejj.: A *Tathāgata* természetéről T12: 374, p. 407, b9-28.

知？是人復言：我今審能？女人答言：我亦欲見，并可示我。是人即於其家掘出真金之藏。女人見已，心生歡喜，生奇特想，宗仰是人。善男子！眾生佛性亦復如是，一切眾生不能得見，如彼寶藏貧人不知。善男子！我今普示一切眾生所有佛性，為諸煩惱之所覆蔽。如彼貧人有真金藏，不能得見。如來今日普示，眾生諸覺寶藏所謂佛性。而諸眾生見是事已，心生歡喜，歸仰如來。善方便者，即是如來。貧女人者，即是一切無量眾生。真金藏者，即佛性也。

Az elrejtett kincs hasonlatát valószínűleg a *Tathāgatagarbha sūtra* inspirálta, szintén jelentős, hogy ebben a hasonlatban előfordul a *rulai zang* 如來藏 kifejezés.¹²⁴ A jövőben megvalósítható buddha-természet tehát nem idegen a lényektől, hanem olyan lényegiség, ami eredendően, a kezdetektől fogva megtalálható bennük.

Ezzel ellentétes tartalmú hasonlatok is van a szövegben, amelyek arra engednek következtetni, hogy bizonyos körülmények hatására a lényekben megnyilvánul a buddha-természet, azonban nincs eredendően bennük:

[A lények buddha-természete] olyan, mint amikor az égbolt mennydörög, felhők gyülekeznek, [és ennek következtében] az elefántok agyarán virágok keletkeznek. Ha nem dörög az ég, a virágok nem jelennek meg, még a nevük sem. A lények buddha-természete szintén ilyen, a szennyezettségek állandóan eltakarják, és nem lehet látni. Ezért tanítom én a lények éntelenségét. Ha meghallhatják a csodálatos *Mahāparinirvāṇa sūtrát*, akkor meglátják a buddha-természetet, úgy ahogy az elefánt agyarán virág keletkezik.¹²⁵

譬如虛空震雷起雲，一切象牙上皆生花。若無雷震花則不生亦無名字。眾生佛性亦復如是，常為一切煩惱所覆不可得見。是故我說眾生無我。若得聞是大般涅槃微妙經典，則見佛性，如象牙花。

Az, hogy hogyan keletkezik virág az elefánt agyarán nem világos, Guanding szövegrészhez fűzött kommentárjából az derül ki, hogy ő sem értette pontosan az elefántagyár és virág összefüggését, ami viszont világosan kiderül a hasonlatból az az, hogy a virág (a buddha-természet jelképe) nem volt meg kezdetől

¹²⁴ Zimmermann p. 89. Érdeemes megjegyezni, hogy a *Nirvāṇa sūtra* nagyon ritkán használja a *tathāgatagarbha* (*rulai zang* 如來藏) kifejezést, helyette majdnem mindig a buddha-természet (*foxing* 佛性) kifejezés szerepel. Az északi és déli szövegekben egyaránt négy helyen találtam meg a *rulai zang* 如來藏 szót. Ez a hasonlat az egyik hely a négy közül, ahol a fogalom előfordul. (Északi szöveg: T12: 374, p. 406c11-12 / 407b9/ 407c17/ 407b16-17. Mind a négy a *Tathāgata* természetéről (Rulai xing pin 如來性品) című fejezetben található. Ezzel szemben a *foxing* 佛性 kifejezést az északi szövegben összesen 773 helyen találtam meg.)

¹²⁵ *Nirvāṇa sūtra*, 4. feje.: A *Tathāgata* természetéről T12: 374, p. 411, c1-5.

fogva az elefántagyarban (a lények szimbóluma), hanem a mennydörgés (Buddha tanításának jelképe) az, amely megjelenését előidézti.¹²⁶

Egy másik hasonlat így hangzik:

Jó fiam! Volt egyszer egy király, aki meghallotta a hárfa hangját. Az a hang oly tisztán és csodálatosan szólt, [hogya a király] teljesen belefeledkezett, örömmel [hallgatta], és nem tudott elszakadni tőle. Ekkor így szólt miniszteréhez: Honnan ered ez a csodálatos hang? A főminiszter így válaszolt: Ez a csodálatos hang a hárfából ered. A király erre így szólt: Hozd ide ezt a hangot! Erre a főminiszter fogta a hárfát, letette a király elé és így szólt: Nagy király, ez az a hang. A király így szólt a hárfához: Szólalj meg! Szólalj meg! A hárfa azonban semmilyen hangot nem adott. Ekkor a király szétszaggatta a húrokat, de a hárfa így sem szólalt meg. Megragadta a fa keretet, apró szilánkokra törte össze, és így kereste a hangját, de nem találta meg. Ekkor a nagy király szörnyen dühös lett a miniszterre, [és így kiáltott]: Hogy mondhattál ekkora hazugságot! A főminiszter így felelt a királynak: A hangok előhívásának nem ez a módja. Számos feltétele van annak, és a hangok csakis akkor jönnek elő, ha jól ismerjük annak művészetét és az ügyes módszereket! A lények buddha-természete szintén ilyen, nem helyhez kötött, [hanem] a megfelelő ügyes módszerekkel válik láthatóvá, és mivel láthatóvá válik, ezért [a lények] elérik a legfelsőbb, legtökéletesebb megvilágosodást.¹²⁷

善男子。譬如有王聞箜篌音。其聲清妙，心即耽著，喜樂愛念，情無捨離。即告大臣：如是妙音從何處出？。大臣答言：如是妙音從箜篌出。王復語言：持是聲來。爾時大臣即持箜篌，置於王前而作是言：大王，當知此即是聲。王語箜篌：出聲！出聲！而是箜篌，聲亦不出。爾時大王即斷其絃，聲亦不出。取其皮木，悉皆析裂，推求其聲，了不能得。爾時大王即瞋大臣：云何乃作如是妄語！大臣白王：夫取聲者，法不如是。應以眾緣，善巧方便，聲乃出耳！眾生佛性亦復如是，無有住處，以善方便故得可見，以可見故，得阿耨多羅三藐三菩提。

¹²⁶ Guanding, *A Mahāparinirvāṇa sūtra kommentárja (Dapan niepan jing shu 大般涅槃經疏)*: Az égbolt a *dharmakāya* jelképe. A mennydörgés a tan hirdetésének jelképe. A gyülekező felhők a kegyelem jelképei. Az elefánt agyar a lényeket jelképezi. A virág a buddha-természet jelképe. [A hasonlatnak] három magyarázata van. Egy: Van egy elefántagyar nevű növény, amely mennydörgéskor virágzik. Kettő: Az elefánt agyara virágzik ki. Három: Az elefánt agyara nem virágzik ki, hanem az agyaron virághoz hasonló minták és színek jelennek meg. 虛空譬法身。雷震譬說法。起雲譬慈悲。象牙譬眾生。華譬佛性。有三解。一云，別有象牙草，聞雷生華。二云。是象牙生華。[...] 三云。此象牙非別生華，直是牙上有文彩如華。T38: 1767, p. 108, b9-14.

¹²⁷ *Nirvāṇa sūtra*, 10. fejj.: Mahāvairocana nagy erényű király bodhisattva T12: 374, p. 519, b6-17.

A fenti példázat szerint a buddha-természet nem a lényeken belül található. Ha elemeire bontunk egy érző lényt, akkor sehol sem találjuk meg benne a buddha-természetet. Zhanran érvelésének egyik sarkalatos pontja köthető a fenti idézethez, az, hogy a buddha-természet semmiképpen sem korlátozható a lényeken belüli térre, tehát nem állíthatjuk azt, hogy buddha-természet csakis a lényeken belül van. A buddha-természet gyakorlással és ügyes módszerek alkalmazása során nyilvánul meg. Ugyanakkor, ahogyan azt a fenti hasonlat is szemlélteti, nem jelenti azt, hogy a tiszta buddha-természet valamilyen formában a lényeken belül található. Ezt a nézetet nyíltan tagadja a szöveg:

Ha valaki azt mondja, hogy a buddha-természet a lényekben található, [akkor az nem helyes.] Jó fiam! Az örök és állandó dharmák nem helyhez kötöttek, ha [egy dharma] helyhez kötött, akkor az állandótlan.¹²⁸

若言佛性住眾生中者。善男子。常法無住，若有住處，即是無常。

Ha valaki azt mondja, hogy valamennyi lényben megrögződve van benne az örök, boldog, személyes és tiszta buddha-természet, mely nem teremtet és nem született, és a szennyezett okok és feltételek miatt nem látható, akkor tudnunk kell, hogy az az ember káromolja Buddhát, a Dharmát és a Saṅghát.¹²⁹

若有人言一切眾生定有佛性，常樂我淨，不作不生，煩惱因緣故不可見，當知是人謗佛法僧。

Ismét egy másik példázat így magyarázza a lények buddha-természetét:

Jó fiam! Te azt mondod, hogy ha a tejnek nem lenne tejföl természete, akkor nem lehetne tejfölt készíteni belőle, és ha a *banyan* [*nyagrodha* fa] magvának nem lenne öt *zhang*¹³⁰ természete, akkor [a *banyan* fának] nem lehetne öt *zhang* magas jellege. Nos, csakis az ostobák mondanak ilyet, a bölcs ember soha nem tenne ilyen megállapításokat. Miért? Mert nem létezik [állandó, változatlan] természet. Jó fiam! Ha a tejből [eredendően] benne volna a tejföl természete, akkor nem lenne szükség további feltételek erejére [ahhoz, hogy a tejből tejföl legyen]. Jó fiam! Ha vizet keverünk a tejbe, akkor állhat akár egy hónapig is, végül mégsem lesz belőle tejföl. [De] ha a *poqiu* fa nedvéből akár egyetlen cseppet is teszünk bele, akkor azonnal tejföl lesz belőle. Ha eredendően benne lenne a tejföl [a tejből], akkor mi szükség lenne feltételekre? A lények buddha-természete szintén ilyen, csak akkor válik láthatóvá, ha a számos feltétel teljesül. A számos feltétel miatt van, hogy [a lények] elérhetik a legfelsőbb, legtökéletesebb megvilágosodást. Ha pedig [a lények buddha-természetének]

¹²⁸ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejt.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 555, c27-28.

¹²⁹ *Nirvāṇa sūtra*, 12. fejt.: Kāśyapa bodhisattva T12: 374, p. 580, c2-4.

¹³⁰ Egy *zhang* 3¹/₃ méterrel egyenlő.

számos feltételre van szüksége ahhoz, hogy létrejöjjön, akkor az nem [állandó, változatlan] természet, és [pontosan azért, mert] nem [állandó, változatlan] természet, [a lények] elérhetik a legfelsőbb, legtökéletesebb megvilágosodást.¹³¹

善男子！如汝所說，若乳無酪性，不應出酪，尼拘陀子無五丈性，則不應有五丈之質。愚癡之人作如是說，智者終不發如是言。何以故？以無性故。善男子！如其乳中有酪性者，不應復假眾緣力也。善男子！如水乳雜，臥至一月終不成酪。若以一滯頗求樹汁投之於中，即便成酪。若本有酪，何故待緣？眾生佛性亦復如是，假眾緣故，則便可見。假眾緣故，得成阿耨多羅三藐三菩提。若待眾緣然後成者，即是無性，以無性故，能得阿耨多羅三藐三菩提。

A példázat lényege az, hogy az a tény, hogy a lényeknek szükségük van erkölcsi fegyelemre és Buddha tanításaira ahhoz, hogy buddha-természetük megnyilvánuljon, azt bizonyítja, hogy a jelenben még nincs állandó, változatlan formában létező buddha-természetük.¹³² A *Nirvāṇa sūtrában* több olyan hasonlat is van, amely ugyanezt a gondolatmenetet követi, például az, amely azt mondja el, hogy ha a tejnek tejföl természete lenne, akkor a tejárus akár tejföl árban is árulhatná a tejet.¹³³

A *Nirvāṇa sūtra* hasonlatai különböző módon szemléltetik a buddha-természet lényekhez való viszonyát. A szöveg általános üzenete szerint a lények buddha-természete azt jelenti, hogy a lények elérhetik a buddhaság állapotát a jövőben, mivel a megvilágosodáshoz vezető út minden lény számára elérhető, és aki ezt az utat követi, az egészen biztosan el fogja érni a buddhaságot.¹³⁴

A szöveg egy másik lényeges tanítása az, hogy az élettelen dolgok kivételével minden másnak van buddha-természete.

Jó fiam! A nem-*nirvāṇával* szemben nevezzük meg a *nirvāṇát*. A nem-*Tathāgatával* szemben nevezzük meg a *Tathāgatát*. A nem buddha-természettel szemben nevezzük meg a buddha-természetet. Mít nevezünk nem-*nirvāṇának*? Minden szennyezett és összetett lételemet. Ami az összetett és szennyezett lételemek [képződését] megtöri, azt nevezük *nirvāṇának*. Nem-*Tathāgatának* nevezzük az *icchantikáktól* kezdve egészen a *pratyeka-buddhákig* [minden lényt]. Aki megtöri [meghaladja] az *icchantikáktól* a *pratyeka-buddhákig* [való létet], azt nevezük *Tathāgatának*. Nem buddha-természetnek nevezzük a falakat, kerítéseket, cserepeket, köveket stb., minden élettelen dolgot. Az ezekhez ha-

¹³¹ *Nirvāṇa sūtra* 10. fejj.: Mahāvairocana nagy erényű király bodhisattva T12: 374, p. 519, b22-c3.

¹³² Liu 1982. p. 84.

¹³³ Liu 1982. p. 85.

¹³⁴ Liu 1982. p. 82.

sonló élettelen dolgoktól megkülönböztetve nevezzük meg a buddha-természetet.¹³⁵

善男子！為非涅槃，名為涅槃。為非如來，名為如來。為非佛性，名為佛性。云何名為非涅槃耶？所謂一切煩惱、有為之法。為破如是有為、煩惱，是名涅槃。非如來者，謂一闍提至辟支佛。為破如是一闍提等至辟支佛，是名如來。非佛性者，所謂一切牆、壁、瓦、石，無情之物。離如是等無情之物，是名佛性。

A lények buddha-természete tehát azt jelenti, hogy az élőlények – az élettelen tárgyakkal ellentétben – képesek a helyes vallásgyakorlat eszközével elérni a buddha-természetet. Az élettelen tárgyak, falak, kövek stb. jellegükből adódóan képtelenek a vallásgyakorlatra, tehát nincs buddha-természtük, ezzel szemben az élőlények képesek önfegyelemre, tanulásra, meditációra, ezért a megfelelő gyakorlással képesek elérni a buddha-természetet. Ez jelenti azt, hogy a lényeknek van buddha-természtük, az élettelen tárgyakkal pedig nincs. A lények képesek arra, hogy mindig a buddha-természet irányába fejlődjenek, az élettelen tárgyakkal viszont nincs ilyen képességük. Ha pedig a buddha-természet irányába haladnak, fogékonyak Buddha tanítására, és képesek végighaladni az úton, ezért valamikor egészen biztosan el fogják érni a megvilágosodást, ez jelenti azt, hogy a lényeknek van buddha-természtük:

Jó fiam! Mivel a lények a buddha-természet [állapotához képest] nem fordított irányba fejlődnek, ezért mondjuk azt, hogy van [buddha-természtük]. Mivel [a lények] fejlődésének iránya a megvilágosodás,¹³⁶ mivel valamikor az övék lesz [a buddha-természet], mivel egészen biztosan el fogják érni, és mivel minden bizonyosan meg fogják látni, ezért mondom azt, hogy kivétel nélkül minden lénynek van buddha-természete.¹³⁷ 善男子！一切眾生不退佛性故，名之為有。阿毘跋致故，以當有故，決定得故，定當見故，是故名為一切眾生悉有佛性。

A *Nirvāṇa sūtra* a lények buddha-természetéről szóló tanítás jelentőségét abban látja, hogy a megvilágosodásra való törekvés gondolatát ülteti el a lények tudatában.

A *mahāsattva bodhisattvák* bár látják a lények sok gonoszságát, tévedését, mégsem hangoztatják ezeket. Miért? Mert attól tartanak, hogy szennyezettséget okozna, és ha a lényekben szennyezettség keletkezik, akkor

¹³⁵ *Nirvāṇa sūtra*, 12. fej.: Kāśyapa bodhisattva T12: 374, p. 581, a17-23 és T12: 375, p. 828, b21-28. Az északi és déli szövegben található részlet mindenben megegyezik.

¹³⁶ Az *apibazhi* 阿毘跋致 *avaivartika* szó hangzás utáni átírása, „nem visszaveszt” jelent, kinaival másképpen *butui* 不退. Bővebben azt jelenti, hogy a lények fejlődésének iránya mindig a megvilágosodás és a buddhaság elérése, és soha nem a fordított irány, a poklokba való zuhanás stb.

¹³⁷ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fej.: Oroszlánüdvöltés bodhisattva T12: 374, p. 556, a6-8.

gonosz világokba süllyednek. Ugyanezek a *bodhisattvák*, ha meglátják a lények néhány jó cselekedetét, akkor dicsérik azokat. Vajon mi a jóság? Ugyanaz, mint a buddha-természet. A buddha-természetet dicsőítve arra buzdítják a lényeket, hogy felébredszék önmagukban a teljes és tökéletes megvilágosodásra törekvő tudatot.¹³⁸

菩薩摩訶薩雖見眾生諸惡過咎終不說之。何以故？恐生煩惱，若生煩惱，則墮惡趣。如是菩薩若見眾生有少善事則讚歎之。云何為善？所謂佛性。讚佛性故，令諸眾生發阿耨多羅三藐三菩提心。

A lények jó cselekedetei azok, amelyek a buddha-természet irányába vezetik őket. Az élettelen tárgyokban nincs jóság, ezért képtelenek törekedni a buddha-természet elérésére. A buddha-természet tanításának értelme és haszna abban áll, hogy a lényekben felébreszti a megvilágosodásra törekvő tudatot. Ezt tanítja az alábbi példázat is:

Jó fiam! Történt egyszer, hogy a Nairājanā folyónál tartózkodtam, és így szóltam Ānandához: Meg szeretnék fürödni, fogd a ruháim és a szappant. Amint a vízbe léptem, a röpködő madarak, a víz és a szárazföld minden élőlénye körém gyűlt. Ekkor ötszáz *brāhmaṇa* érkezett a folyópart-ra. Odaértek, ahol én tartózkodtam, és így beszéltek maguk között: Vajon hogyan tehetett szert gyémánt [*vajra*] testre?¹³⁹ Ha Gautama nem tanítaná azt, hogy az élet véget ér a halállal, akkor mi követnénk őt, és betartanánk minden törvényét. Jó fiam! Ekkor én, mivel ismerem mások tudatát, megtudván azt, hogy ezek a *brāhmaṇák* szívükben mit gondoltak, így szóltam hozzájuk: – Miért gondoljátok azt, hogy én azt tanítom, hogy az élet véget ér a halállal? A *brāhmaṇák* így szóltak: – Gautama a *sūtrák*ban számos helyen azt tanítja, hogy minden lény egyformán értelen. Ha azt állítja, hogy [a lények] értelenek, akkor hogy mondhatná mégis azt, hogy életük a halállal nem ér véget? Ha nincs én, akkor ugyan ki tartaná be a fogadalmakat, és ki szegné meg a fogadalmakat? Buddha így szólt: – Én nem mondom azt, hogy a lények mind értelenek. Én mindig csak azt hirdetem, hogy a lényeknek kivétel nélkül van buddha-természetük. A buddha-természet vajon nem ugyanaz, mint az én? Ezért tehát én nem tanítom azt, hogy az élet véget ér a halállal. A lények nem látják a buddha-természetet, ezért állandótlanok, értelenek, szenvedéssel teliek és szennyezettek, ezek miatt mondom azt, hogy életük véget ér a halállal. A *brāhmaṇák* amint meghallották, hogy a buddha-természet azonos az énnel, azonnal megszületett bennük a teljes és tökéletes megvilágosodásra törekvő tudat. Kis idő múlva szerzetesek lettek, és a *bodhisattva* utat kezdték el gyako-

¹³⁸ *Nirvāṇa sūtra* 10. fejj.: Mahāvairocana nagy erényű király bodhisattva T12: 374, p. 517, c29-p. 518, a4.

¹³⁹ A gyémánt test a megvilágosodott testét jelenti.

rolni. Valamennyi röpködő madárban, a víz és a szárazföld élőlényeiben is mind megszületett a legfelsőbb bölcsességre törekvő tudat, és miután megszületett bennük ez a tudat, rövidesen megszabadultak [állati] testüktől.¹⁴⁰ Jó fiam! A buddha-természet valójában nem azonos az énnel, csak a lények miatt tanítottam azt, hogy ugyanaz, mint az én.¹⁴¹

善男子！我於一時住尼連禪河，告阿難言：我今欲洗，汝可取衣及以澡豆。我既入水一切飛鳥水陸之屬悉來觀我。爾時復有五百梵志來在河邊。因到我所，各相謂言：云何而得金剛之身？若使瞿曇不說斷見，我當從其啟受齊法。善男子！我於爾時以他心智，知是梵志心之所念，告梵志言：云何謂我說於斷見？彼梵志言：瞿曇。先於處處經中說諸眾生悉無有我。既言無我。云何而言非斷見耶？若無我者，持戒者誰，破戒者誰？佛言：我亦不說一切眾生悉無有我。我常宣說一切眾生悉有佛性。佛性者，豈非我耶？以是義故，我不說斷見。一切眾生不見佛性，故無常、無我、無樂、無淨。如是則，名說斷見也。時諸梵志聞說，佛性即是我故，即發阿耨多羅三藐三菩提心。尋時出家，修菩提道。一切飛鳥水陸之屬，亦發無上菩提之心，既發心已，尋得捨身。善男子！是佛性者，實非我也。為眾生故說名為我。

A történet szerint a buddha-természet személyes énnel való azonosítása nem más, mint egyes eszköz. A fenti idézetből az is kiderül, hogy a buddha-természet fogalma az állatvilágra is kiterjed, ők is képesek a tanítást hallva magasabb fejlettségi szintre jutni, hiszen ők is a tíz világ élőlényei közé tartoznak. Ebből arra következtethetünk, hogy a létbirodalmak legalacsonyabb régióiban élőknek is van buddha-természetük, tehát a pokollakóknak, éhes szellemeknek is van.

Az a kérdés, hogy vajon minden tudati és erkölcsi kvalitástól függetlenül, kivétel nélkül minden lénynek van buddha-természete, vagy pedig vannak olyanok, akiknek nincs, rendkívül élénk vitát váltott ki Kínában, rögtön az után, hogy a *Nirvāṇa sūtra* első fordításai megjelentek, és a kínai szerzetesek tudomást szereztek róla. A vitában a fő szerep Daoshengnek 道生 jutott (?-434), aki mit sem törődve kortársai heves ellenzésével váltig állította, hogy még a leggonoszabb lényeknek is van buddha-természetük. Története röviden a következő: Miután Faxian fordítása megjelent, e fordítás alapján mindenki azon a véleményen volt, hogy az *icchantikáknak* nincs buddha-természetük. Daosheng azonban azt állította, hogy ezen a ponton a szöveg hibás, mivel bizonyos lények kizárása a megvilágosodás lehetőségéből ellentétben áll a *mahāyāna* szellemiségével. Szerzetestársai nem fogadták el véleményét, azonban az „északi szöveg” megjelenésével bizonyosságot nyert, hogy Daoshengnek igaza volt.¹⁴²

¹⁴⁰ Magasabb rendű formában születtek újjá.

¹⁴¹ *Nirvāṇa sūtra*, 11. fejr.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 525, a12-b1.

¹⁴² Daosheng történetéről lásd: Hamar 2004. pp. 48-54.

Annak ellenére, hogy a *Nirvāṇa sūtra* alaptanítása az, hogy minden lénynak van buddha-természete, vagyis pontosabban fogalmazva minden lény képes arra, hogy valamikor a jövőben elérje a buddhaság állapotát, a szöveg több helyen is említést tesz a javíthatatlanul gonosz *icchantikákról*,¹⁴³ akik elmerültek a tudatlanság vizében, súlyos karmájuk mélyre húzza őket, és képtelenek meghallani Buddha tanítását. A *Nirvāṇa sūtra* a következőképpen jellemzi az *icchantikákat*:

A leggonoszabb [lényeket] nevezik *icchantikáknak*.¹⁴⁴
最極惡者，名一闍提。

Ichchantikáknak nevezik azokat, akik elvágják jó gyökereiket. Mivel elvágják jó gyökereiket, ezért elsüllyedtek az élet és halál [*samsāra*] folyamában, és nem tudnak kikerülni belőle. Miért? [Azért mert] a rossz karma súlyos, és ők nem rendelkeznek a hit erejével.¹⁴⁵
一闍提者，名斷善根。斷善根故，沒生死河，不能得出。何以故？惡業重故，無信力故。

Ezek szerint az *icchantikák* rossz karmájuk miatt nem érthetik meg a Dharmát, és így nem szabadulhatnak ki a létforgatagból. Az *icchantikák* fő bűnei közé tartozik az, hogy nincs hitük, helytelen nézeteket vallanak, vagyis nem hisznek abban, hogy létezik megvilágosodás és *nirvāṇa*, és nem hisznek a buddhista tanításokban általában. Ezeken kívül erkölcstelen viselkedés, gőgösség stb. jellemzi őket.¹⁴⁶ E jellemzések alapján arra következtethetnénk, hogy az *icchantikák* soha nem érhetik el a megvilágosodást, azonban amint már láttuk, a *Nirvāṇa sūtra* számtalan helyen azt hangsúlyozza, hogy minden egyes lénynak van buddha-természete. E tekintetben a terjedelmes *Nirvāṇa sūtra* egyes részei különböző, egymásnak ellentmondó tanításokat tartalmaznak, ami arra enged következtetni, hogy a mű több rétegből állt össze, és nyilvánvalóan több szerző munkája.¹⁴⁷

Liu (1984) az „északi szöveg” tizenhárom fejezetét három részre osztja, és külön-külön vizsgálja az *icchantikák* kérdését. A *Nirvāṇa sūtra* első öt fejezete – amely nagyjából azonos Faxian korábbi fordításával – egyértelműen amellet

¹⁴³ Az *icchantika* szó a szanszkrit vágyakozni igéből származik, ezt tükrözik a szó jelentését visszaadó kínai fordítások: *duoyu* 多欲 (akinek sok vágya van), *leyu* 樂欲 (aki örömet leli a vágyakozásban), és *datan* 大貪 (nagy mohó). Liu 1984. p. 58.

¹⁴⁴ *Nirvāṇa sūtra* 8. fej.: Tiszta gyakorlatok T12: 374, p. 454, a5-6.

¹⁴⁵ *Nirvāṇa sūtra* 11. fej.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 554, b18-20.

¹⁴⁶ Liu 1984. pp. 59-63.

¹⁴⁷ Liu 1984. pp. 63-64. A továbbiakban Liu arra is felhívja a figyelmet, hogy Dharmakṣema *Gaosengzhuān*-beli 高僧傳 életrajzában az áll, hogy a *Nirvāṇa sūtra* azon változata, melyet Dharmakṣema lefordított három részben és három különböző időben érkezett Kínába.

foglal álláspontot, hogy az *icchantikáknak* nincs buddha-természetük.¹⁴⁸ Ezek után érthető, hogy a kínai szerzetesek – Daosheng kivételével – miért gondolták ezt az első fordítás megjelenése után, és miért változtatták meg később az álláspontjukat.

Az első rész azt tanítja, hogy minden lénynek van buddha-természete, kivéve az *icchantikákat*, akik olyanok, mint a süketek, akik soha sem hallhatják meg a Dharma hangját.¹⁴⁹ Egyik gyakori hasonlat a megperzselt magok példázata:

Továbbá jó fiam, olyanok [az *icchantikák*], mint a megperzselt magvak, még ha édes eső öntözi is ezeket száz, ezer és tízezer *kalpán* keresztül, akkor sem fognak soha kisarjadni. Ha hajtás sarjad, akkor nem ezekből. Az *icchantikák* szintén ilyenek. Még ha hallják is ennek a csodálatos *Mahāparinirvāṇa sūtrának* [a tanítását], akkor sem sarjad ki bennük soha a *bodhisattva* tudat [*bodhicitta*]. Ha megszületik [a *bodhisattva* tudat], akkor nem bennük. Miért? [Azért mert] ezek az emberek minden pozitív gyökér okot elváltak, és olyanok, mint a megperzselt magvak, többé nem születnek meg bennük a *bodhisattva* lét gyökereinek hajtásai.¹⁵⁰

復次善男子，譬如焦種，雖遇甘雨百千萬劫，終不生芽。芽若生者，亦無是處。一闍提輩亦復如是。雖聞如是大般涅槃微妙經典，終不能發菩提心牙[芽]。若能發者，無有是處。何以故？是人斷滅一切善根，如彼焦種，不能復生菩提根牙[芽]。

A *Nirvāṇa sūtra* második része (a hatodiktól a kilencedik fejezetig) szintén egy önálló tartalmi és szerkezeti egységet alkot.¹⁵¹ Ami az *icchantikák* kérdését illeti, még több hasonlattal írja körül álnok, gonosz természetüket, sőt az is elhangzik, hogy meggyilkolni egy *icchantikát* olyan, mint kivágni egy fát, vagy kiásni egy gödröt, semmilyen negatív karma nem származik belőle. Azonban olyan gondolatok is megjelennek ebben a részben, amelyek ellentmondanak az első rész tanításainak, és azt feltételezik, hogy a pokolra jutott *icchantikák* érezhetnek bűnbánatot, vagy azt állítják, hogy az *icchantikáknak* lehetnek jó gyökereik a jelenben vagy a jövőben.¹⁵²

¹⁴⁸ Liu 1984. p. 64.

¹⁴⁹ Liu 1984. p. 65.

¹⁵⁰ *Nirvāṇa sūtra* 4. fejj.: A Tathāgata természetéről T12: 374, p. 418, a4-9.

¹⁵¹ Ezeket a fejezeteket az első rész folytatásának szánták. Az első rész úgy ért véget, hogy Śākyamuni bejelentette, hogy beteg, ez a második rész pedig azzal kezdődik, hogy Kāśyapa szemére veti, azt hogy betegnek tettei magát, és ezzel félrevezeti a lényeket, akik azt fogják hinni emiatt, hogy Buddha személye múlandó. Továbbá az első rész néhány motívuma folytatódik ebben is, pl. az, hogy a *nirvāṇa* örök, boldog, személyes és tiszta stb. Ennek ellenére a *mahāvāna sūtrák* minden jellemzőjével ellátott különálló szerkezeti és tartalmi egységet alkot: az elején elhangzik a tanítás iránti kérés a hallgatóság részéről, Buddha kinyilvánítja természetfeletti erejét, majd a tanítások kifejtése után azzal zárul, hogy Kāśyapa megígéri, hogy a hallottakat gyakorolni fogja. Liu 1984 p. 67.

¹⁵² Liu 1984. pp. 67-70.

A *Nirvāṇa sūtra* harmadik és legutolsó része (a hatodiktól a kilencedik fejezetig) egészen másképp áll hozzá az *icchantikák* kérdéséhez.¹⁵³ Élesen ellentmond, mintegy „kiigazítja” az első két rész *icchantikákra* vonatkozó tanítását. Bár továbbra is úgy hivatkozik rájuk, mint olyanokra, akik elvágták jó gyökereiket, mégis világosan és ellentmondást nem tűrően hangsúlyozza, hogy nekik is van buddha-természetük:

Valamennyi lény egészen biztosan el fogja érni a teljes és tökéletes megvilágosodást. Ezért tanítom azt a *sūtrákban*, hogy minden egyes lénynek, el egészen az öt halálos bűnt elkövetőkig, a négy súlyos tilalmat megszegőkig, és egészen az *icchantikákig*, egyaránt van buddha-természete.¹⁵⁴
一切眾生定當得成阿耨多羅三藐三菩提。以是義故，我經中說，一切眾生乃至五逆、犯四重禁及一闍提，悉有佛性。

Mit nevezünk teljes és tökéletes hitnek? Ószintén elhinni azt, hogy a Buddha, a Dharma és a Saṅgha örök, hogy a tíz irány valamennyi buddhája ügyes eszközök [*upāya*] révén jelenik meg, és hogy valamennyi lénynek, még az *icchantikáknak* is van buddha-természetük.¹⁵⁵
云何名為信心具足？深信佛法眾僧是常，十方諸佛方便示現，一切眾生及一闍提悉有佛性。

A befejező rész ezeken kívül még számos helyen azt tanítja, hogy az *icchantikák*, amint felhagynak gonoszágaikkal, azonnal alkalmassá válnak a megvilágosodás elérésére, és hogy ők is egészen biztosan el fogják érni a megszabadulást.

Arra a kérdésre, hogy mégis hogyan érheti el a buddhaság állapotát egy olyan lény, akit pontosan az határoz meg, hogy minden jóra való törekvés alaptól hiányzik belőle, a *Nirvāṇa sūtra* két megoldást kínál. Az egyik az, hogy az *icchantika* lét csupán ideiglenes, és megfelelő vallásgyakorlattal megszüntethető, a másik pedig az, hogy mivel a buddha-természet minden kettősségen túli, abszolút princípium, ezért eltörölni, kizárni sem lehet semmiből, mivel az önmagában kettősséget teremtene.¹⁵⁶ A buddha-természet fogalmának későbbi alakulása szempontjából a második érv mindenképpen figyelemreméltó, Zhanran gyakran használja fel ezt az érvet *A gyémánt penge* című értekezésében.

Ha úgy van, amint mondtad, hogy a buddha-természet nem vágható el [nem szüntethető meg], akkor hogyan lehetséges, hogy az *icchantikák* el-

¹⁵³ Valószínűleg ez a harmadik rész keletkezett legkésőbb, folytatja az előző két rész tematikáját, azonban az *icchantikák* kérdésében élesen ellentmond, „kiigazítja” az első két részt. Liu 1984 p. 70.

¹⁵⁴ *Nirvāṇa sūtra* 11. fej.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 534, c13-15.

¹⁵⁵ *Nirvāṇa sūtra* 11. fej.: Oroszlánüvöltés bodhisattva T12: 374, p. 549, a11-13.

¹⁵⁶ Liu 1984. pp. 73-76.

vágták jó gyökereiket? Jó fiam, a jó gyökereknek két fajtája van: az egyik belső, a másik külső. A buddha-természet sem nem belső, sem nem külső, ezért a buddha-természet nem vágható el. A [gyökér okoknak] további két típusa van: az egyik szennyezett, a másik szennyezettségektől mentes. A buddha-természet sem nem szennyezett, sem nem szennyezettségektől mentes, ezért nem vágható el. A [gyökér okoknak] további két típusa van: az egyik állandó, a másik állandótlan. A buddha-természet sem nem állandó, sem nem állandótlan, ezért nem vágható el.¹⁵⁷

如汝所言佛性不斷，云何一闡提斷善根者？善男子，善根有二種：一者內，外。佛性非內非外，以是義故佛性不斷。復有二種：一者有漏，二者無漏。佛性非有漏非無漏，是故不斷。復有二種：一者常，二者無常。佛性非常非無常，是故不斷。

A fenti idézetből kiderül, hogy a jó gyökerek és a buddha-természet két különböző kategória, az előző e világi, az utóbbi viszont minden kettősségen túli kategória. Az, hogy az icchantikák elvágták jó gyökereiket, nem jelenti azt, hogy buddha-természetük sincs. Továbbá, mivel a buddha-természet minden megkülönböztetésen túli abszolút kategória, ezért semmi sem zárható ki belőle.¹⁵⁸

Kínában a *Nirvāṇa sūtrát* egy egységes műnek tekintették, annak ellenére, hogy egymásnak ellentmondó tanításokat is tartalmaz. A *tiantai* iskola a mű ellentmondásosságát azzal magyarázza, hogy a *Nirvāṇa sūtra* ügyes eszközöket (*upāya*) alkalmazva, és ezek segítségével fejti ki a végső soron valós tanítást (*dai quan shuo shi* 帶權說實). Ez azt jelenti, hogy vannak benne olyan tanítások, amelyeket Buddha a kevésbé fejlett lények számára tanított – ehhez tartozik többek között az a tanítás, hogy az *icchantikáknak* nincs buddha-természetük – de ugyanakkor egészébe véve a végső és valós igazságot tanítja – ez esetben azt, hogy minden lénynek egyaránt van buddha-természete. Végső soron tehát a kínaiak számára a *Nirvāṇa sūtra* azt az üzenetet hordozza, hogy minden egyes lénynek, még a leggonoszabbaknak is van buddha-természetük.

A fent bemutatott művek és gondolatok azok, amelyek megalapozták a kínai buddhista iskolák buddha-természetről alkotott nézeteit.

¹⁵⁷ *Nirvāṇa sūtra* 10. fejj.: Mahāvairocana nagy erényű király bodhisattva T12: 374, p. 493, c26-p. 494, a2.

¹⁵⁸ Liu 1984 p. 75.

IRODALOM

- Brown, Brian Edward (1991): *The Buddha Nature: A Study on the Tathāgatagarbha and Alayavijñāna*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Grosnick, William (1981): Nonorigination and Nirvāṇa in the early Tathāgatagarbha Literature. In: *Journal of the International Association of Buddhist Studies* Vol. 4. (2), pp. 33-43.
- Hamar Imre (1994): Jógácsára, a csak-tudat filozófia – Részlet a Lankavatára szútrából. In: *Tibeti buddhista filozófia*, Budapest: Balassi Kiadó, pp. 59-76.
- Hamar Imre (2000): „Az abszolút tudat és a természet-keletkezés fogalma a kínai buddhizmusban. In: Hamar Imre–Salát Gergely (szerk.): *Mitoszok és vallások Kínában*. (Sinológiai Műhely 1.) Budapest: Balassi Kiadó, pp. 50-65.
- Hamar Imre (2002): *Buddha megjelenése a világban*, Sinológiai Műhely 2. Budapest: Balassi Kiadó.
- Hamar Imre (2004): *A kínai buddhizmus története*. Budapest: ELTE Kelet-ázsiai Tanszék.
- King, Sally B. (1989): Buddha Nature and the Concept of Person. In: *Philosophy East and West*, Vol 39 (2), University of Hawaii Press, pp. 151-170.
- Koseki, Aaron K. (1980): Prajñāpāramitā and the Buddhahood of the Non-Sentient World: The San-lun Assimilation of Buddha-Nature and Middle Path Doctrine. In: *Journal of the International Association of Buddhist Studies* Vol. 3 (1), pp. 16-33.
- Lai Yonghai 赖永海 (1999): *Zhongguo foxing lun 中国佛性论*. Beijing 北京: Zhongguo qingnian chubanshe 中国青年出版社.
- Lai, Whalen (1982): Sinitic Speculations on Buddha-Nature: The Nirvāṇa School (420-589). In: *Philosophy East and West*, Vol 32 (2), University of Hawaii Press, pp. 135-149.
- Liu Ming-Wood (1982): The Doctrine of the Buddha-Nature in the Mahāyāna *Mahāparinirvāṇa Sūtra*. In: *Journal of the International Association of Buddhist Studies* Vol. 5., pp. 63-94.
- Liu Ming-Wood (1984): The Problem of the *Icchantika* in the Mahāyāna *Mahāparinirvāṇa Sūtra*. In: *Journal of the International Association of Buddhist Studies* Vol. 7 (1), pp. 57-81.
- NG Yu-Kwan (1993): *T'ien-t'ai Buddhism and Early Madhyamika*. Honolulu: University of Hawaii Press
- Paul, Diana (1979): The Concept of Tathāgatagarbha in the Śrīmālādevī Sūtra (Sheng-Man Ching). In: *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 99 (2.), American Oriental Society pp. 191-203.
- Ruegg, D. Seyford (1976): The Meanings of the Term „Gotra” and the Textual History of the „Ratnagotravibhāga.” In: *Bulletin of the School for Oriental and African Studies*, University of London. Vol. 39. No. 2 (1976), pp. 341-363. Cambridge University Press.
- Suzuki, D. T. (1968): *The Lankavatara Sutra. A Mahayana text*, London: Routledge and Kegan Paul.
- Takasaki Jikido (1966): *A Study on the Ratnagotravibhāga (Uttaratantra). Being a Treatise on the Tathāgatagarbha Theory of Mahāyāna Buddhism*. (Serie Orientale Roma, Vol: XXXIII). Roma: Istituto Italiano per il Medio ed Estremo Oriente.
- Wayman, Alex and Hideko (1974): *The Lion's Roar of Queen Śrīmālā: A Buddhist Scripture on the Tathāgatagarbha Theory*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- Zimmermann, Michael (2002): *A Buddha Within: The Tathāgatagarbhasūtra, the Earliest Exposition of the Buddha-Nature Teaching in India*. (Bibliotheca Philologica et Philosophica Buddhica VI.) Tokyo: The International Research Institute for Advanced Buddhology, Soka University.